HISTORICKÝ ZBORNÍK

VEDECKÝ ČASOPIS
O SLOVENSKÝCH
NÁRODNÝCH DEJINÁCH

VYDÁVA
MATICA SLOVENSKÁ
MARTIN

ROČNÍK 31
2021 ČÍSLO 1

Redakčná rada/Redaktionsrat/Editorial Board:
prof. PhDr. Marta Dobrotková, CSc.; prof. PhDr. Martin Homza, PhD.; PhDr. Anton Hrnko, CSc.; Dr. phil. Beáta Katrebová-Blehová; prof. PhDr. Róbert Letz, PhD.; prof. PhDr. Ján Lukačka, CSc.; doc. PhDr. Ivan Mrva, CSc.; PhDr. et Mgr. Peter Mulík, PhD.; doc. PhDr. Miroslav Kamenický, CSc.; doc. Mgr. Ivan Petranský, PhD.; Mgr. Ondrej Podolec, PhD.; prof. PhDr. Vladimír Rábik, PhD.; Pavel Mičianik, PhD.

Predseda/Vorsitzender/President of Board: prof. PhDr. Richard Marsina, DrSc.

Čestní členovia/Ehrenmitglieder/Honorary Members:
prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc.; prof. PhDr. Milan S. Ďurica; prof. PhDr. Matúš Kučera, DrSc.; PhDr. Július Sopko, CSc.; doc. František Vnuk; prof. PhDr. Július Bartl, CSc.; prof. PhDr. Ladislav Tajták, CSc.

Vydáva Matica slovenská, P. Mudroňa č. 1, 036 01 Martin. IČO: 00179027, DIČ: 2020631 23 v spolupráci so Slovenským historickým ústavom Matice slovenskej a Historickým odborom Matice slovenskej
Published by Matica slovenská

Šéfredaktor/Chefredakteur/Editor-in-Chief: PhDr. et Mgr. Peter Mulík, PhD.

Adresa redakcie/Anschrift der Redaktion/the adress of the editorial Office:
Redakcia Historického zborníka
Slovenský historický ústav MS
Grösslingová 23, 812 51 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: peter.mulik@matica.sk

Historický zborník 31, jún, č. 1/2021
Almanach für Geschichte 31, Juni, N. 1/2021
Alamanac for History 31, June, No. 1/2021

Evidenčné číslo/Registration Number 4010/10

Rozširuje/Distributed by
Matica slovenská
P. Mudroňa č. 1
036 01 Martin
Tel.: 0918 904 931
e-mail: periodika@matica.sk
www.matica.sk

Grafický návrh obálky/Graphic design of the cover: Jozef Siekel
Grafická úprava vnútra/Graphic layout: Róbert Schwandner
Jazyková redaktorka: Ing. Janka Farkašová
Preklad do anglického jazyka/Translation into English: Mgr. Michal Vongrej
Preklad do nemeckého jazyka/Deutsche Übersetzung: PhDr. Klára Komorová, PhD.

Historický zborník vychádza ako vedecké periodikum dvakrát ročne.
Wissenschaftliches Periodikum Almanach für Geschichte erscheint zweimal jährlich. Inlands- und Auslandsvertrieb, Bestellungen und Abonnement durch den Verlag der Matica slovenská, G. m. b. H.
Scientifical Periodicum The Almanac for History is published twice a year. Distributed, domestic and foreign orders subscribtions accepted by the Matica slovenská Publishing House, LtD.

© Matica slovenská, Martin 2021

Vytlačila Tlačiareň P+M, s. r. o., Turany

EV 4010/10
ISSN 1335-8723
EAN 9771335872006 11

OBSAH

ŠTÚDIE

Sociálne a spoločenské pomery gréckokatolíckych duchovných v 18. storočí
Juraj Brincko 13

Ústavná listina z roku 1920 a česko-slovenské ústavné vzťahy (1920 –1948)
Bruno Čanády 28

Druhá svetová vojna a Slováci v rozdelenej Vojvodine 1941 – 1945
I. časť: Život na rozdelenom území
Ján Tkáč 65

TEMATICKÁ ČASŤ: Oživotvorená Matica slovenská

Vývoj legislatívnych základov Matice slovenskej
Bruno Čanády 81

Jazykový odbor Matice slovenskej v kontexte slovenskej lingvistiky medzivojnového obdobia
Július Lomenčík 110

Členská základňa Matice slovenskej v rokoch 1919 – 1951
Pavol Madura 123

Matica slovenská počas Slovenskej republiky 1939 – 1945
Peter Mulík 144

DOKUMENT

Cantus catholici – predslov, ktorý vytvoril národnú tradíciu Slovákov
Peter Mulík 169

Listy Konštantína Čulena Augustínovi A. Baníkovi
Róbert Letz 173

POLEMIKY

Poznámky k mediálnej konfrontácii témy Katyňský les
Dušan Kerný 183

Zápas historičky Svetlany Gerasimovovej o vedeckú pravdu. Ruská veda: nové fakty, nové poňatie
Dušan Kerný 190

MEDAILÓNY

Martin Rázus – politik džentlmen a neoblomný národovec
Peter Schvantner 195

Štefan Boleslav Roman – významná osobnosť moderných slovenských dejín
Pavol Parenička 199

Prominentný slovenský historik František Vnuk 95-ročný
Jozef Rydlo 206

Za profesorom Richardom Marsinom
Peter Mulík 217
Zomrel prof. Ladislav Tajták
Zuzana Tokárová 222

RECENZIE
MULÍK, Peter. *Podiel kresťanstva na formovaní Slovákov. Kresťanstvo ako kultúrno-civilizačný proces v našich dejinách.* Martin : Matica slovenská, 2020, 247 s.
Štefan Martinkovič 227
KAČALA, Ján – KRAJČOVIČ, Rudolf. *Prehľad dejín spisovnej slovenčiny.* Martin : Matica slovenská, 2011, 236 s.
Radoslav Žgrada 229
PETRANSKÝ, Ivan A. *Udalosti a osobnosti dejín katolíckej cirkvi na Slovensku v 20. storočí.* Martin : Matica slovenská, 2020, 323 s.
Ľuboslav Hromjak 232
MULÍK, Peter a kol. *Rok slovenských historických rozhodnutí.* Martin : Matica slovenská, Martin, 2020, 258 s.
Martin Garek 234
HOMZA, Martin – MIKOVÁ, Mária – NOVOTNÝ, Milan (eds.). *Študentský prológ k Nežnej revolúcii: Bratislava 16. november 1989.* Budmerice : Slovenské dejiny, o. z., 2019, 131 s.
Júlia Čížová 239
CHMELÁR, Eduard. *Rekonštrukcia slovenských dejín.* Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2021, 238 s.
Marián Tkáč 242
LETZ, Róbert – MAKYNA, Pavol (eds.). *Rok 1918 v historickej pamäti Slovenska a strednej Európy.* Martin : Matica slovenská, 2020. 276 s.
Marta Dobrotková 248

Zoznam autorov 253

INHALT

STUDIEN

Die sozialen und gesellschaftlichen Verhältnisse der griechisch-katholischen Geistlichen im 18. Jahrhundert in der Zips
Juraj Brincko 13

Verfassungsdokument aus dem Jahr 1920 und die tschecho-slowakischen Verfassungsbeziehungen (1920 – 1948)
Bruno Čanády 28

Der 2. Weltkrieg und die Slowaken in der geteilten Wojwodina 1941 – 1945. I. Teil – Das Leben auf dem geteilten Gebiet
Ján Tkáč 65

DER THEMATISCHE TEIL: Die wieder belebte Matica slovenská

Die Entwicklung der Verfassungsurkunde der Matica slovenská
Bruno Čanády 81

Die Sprachabteilung der Matica slovenská im Kontext der slowakischen Sprachwissenschaft in der zwischenkrieglichen Epoche
Július Lomenčík 110

Die Mitgliederbasis der Matica slovenská in den Jahren 1919 – 1951
Pavol Madura 123

Die Matica slovenská während der Slowakischen Republik 1939 – 1945
Peter Mulík 144

DOKUMENTE

Cantus catholici – die Vorrede, die die nationalen Tradition der Slowaken hervorgebracht hat
Peter Mulík 169

Konštantín Čulens Briefe an Augustín A. Baník
Róbert Letz 173

POLEMIKEN

Die Bemerkungen zur medialen Konfrontazion des Gegenstandes „Katyner Wald“
Dušan Kerný 183

Der Kampf der Historikerin Svetlana Gerasimovovás um die wissenschaftliche Wahrheit. Die russische Wissenschaft: neue Tatsachen, neue Auffassung
Dušan Kerný 190

MEDAILLONS

Martin Rázus – Politiker Gentleman und unbeugsamer Patriot
Peter Schvantner 195

Štefan Boleslav Roman – eine bedeutende Persönlichkeit der neuzeitlichen slowakischen Geschichte
Pavol Parenička 199
Der prominente slowakische Historiker František Vnuk 95-jähriger
Jozef Rydlo 206
Nach dem Professor Richard Marsina
Peter Mulík 217
Professor Ladislav Tajták ist gestorben (in der Beilage)
Zuzana Tokárová 222

REZENSIONEN

MULÍK, Peter: *Der Anteil des Christentums an der Formierung der Slowaken. Das Christentum als Kulturell-zivilisationsprozes in unserer Geschichte.* Martin : Matica slovenská, 2020. 247 S.
Štefan Martinkovič 227
KAČALA, Ján – KRAJČOVIČ, Rudolf: *Ein Geschichtsüberblick der slowakischen Schriftsprache.* Martin : Matica slovenská, 2011. 236 S.
Radoslav Žgrada 229
PETRANSKÝ, Ivan A.: *Die Ereignisse und die Persönlichkeiten der Geschichte der katholischen Kirche in der Slowakei im 20. Jahrhundert.* Martin : Matica slovenská 2020. 323 S.
Ľuboslav Hromjak 232
MULÍK, Peter et al.: *Das Jahr der slowakischen historischen Entscheidungen.* Martin : Matica slovenská, 2020 258 S.
Martin Garek 234
HOMZA, Martin – MIKOVÁ, Mária – NOVOTNÝ, Milan (eds.): *Studenten Prolog zur Zärtlichen Revolution: Bratislava am 16. November 1989.* Budmerice : Slovenské dejiny, o. z., 2019, 131 S.
Júlia Čížová 239
CHMELÁR, Eduard: *Die Rekonstruktion der slowakischen Geschichte.* Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2021, 238 S.
Marián Tkáč 242
LETZ, Róbert – MAKYNA, Pavol (eds.): *Das Jahr 1918 im historischen Gedächtnis der Slowakei und Europas.* Martin : Matica slovenská, 2020. 276 s.
Marta Dobrotková 248

Liste der Autoren 253

CONTENTS

STUDIES

Social and Societal Conditions of Greek Catholic Clergy in 18th Century
Juraj Brincko 13

Constitutional Charter of 1920 and Czech-Slovak Constitutional Relations (1920–1948)
Bruno Čanády 28

Second World War and Slovaks in Divided Vojvodina 1941–1945. Part I. Life in a Divided Territory
Ján Tkáč 65

TEMATIC PART: The Revived Matica slovenská

Changes of Matica Slovenská's Legislative Foundations
Bruno Čanády 81

Matica Slovenská Language Branch Office in the Context of the Slovak Linguistics of Interwar Period
Július Lomenčík 110

Matica Slovenská Members in the Years 1919–1951
Pavol Madura 123

Matica Slovenská During the Slovak Republic of 1939–1945
Peter Mulík 144

DOKUMENTS

Cantus Catholici—the Preface Established as a National Tradition of Slovaks
Peter Mulík 169

Letters from Konštantín Čulen to Augustín A. Baník
Róbert Letz 173

POLEMICS

Notes on the Media Confrontation of the Topic „Katyn Forest"
Dušan Kerný 183

The Historian Svetlana Gerasimova's Struggle for Scientific Truth. Russian Science: New Facts, New Concepts.
Dušan Kerný 190

PORTRAITS

Martin Rázus—Gentleman Politician and Steadfast Patriot
Peter Schvantner 195

Štefan Boleslav Roman—Significant Personality of Modern Slovak History
Pavol Parenička 199

Prominent Slovak Historian František Vnuk 95 Years Old
Jozef Rydlo 206

Obituary for Professor Richard Marsina
Peter Mulík 217
Prof. Ladislav Tajták Passed Away (in Appendix)
Zuzana Tokárová 222

REVIEWS

Review of the book *Podiel kresťanstva na formovaní Slovákov. Kresťanstvo ako kultúrno-civilizačný proces v našich dejinách.* [The Role of Christianity in Moulding National Identity of Slovaks. Christianity as Cultural-Civilizational Process in our History.] by MULÍK, Peter. Martin: Matica slovenská, 2020, 247 p.
Štefan Martinkovič 227
Review of the book *Prehľad dejín spisovnej slovenčiny.* [Overview of the History of Standard Slovak] by KAČALA, Ján, & KRAJČOVIČ, Rudolf. Matica slovenská: Martin, 2011, 236 p.
Radoslav Žgrada 229
Review of the book *Udalosti a osobnosti dejín katolíckej cirkvi na Slovensku v 20. storočí.* [Events and Personalities of the History of Catholic Church in Slovakia in 20th Century] by PETRANSKÝ, Ivan A.Martin: Matica slovenská, 2020, 323 p.
Ľuboslav Hromjak 232
Review of the book *Rok slovenských historických rozhodnutí.* [Year of Slovak Historic Decisions] by MULÍK, Peter et al. Martin: Matica slovenská, 2020, 258 p.
Martin Garek 234
Review of the book *Študentský prológ k Nežnej revolúcii: Bratislava 16. november 1989.* [Student Prologue to the Gentle Revolution: Bratislava, November 16,, 1989] by HOMZA, Martin, & MIKOVÁ, Mária, & NOVOTNÝ, Milan (Eds.) Budmerice: Slovenské dejiny, o. z., 2019, 131 p.
Júlia Čížová 239
Review of the book *Rekonštrukcia slovenských dejín.* [Reconstruction of Slovak History] by CHMELÁR, Eduard. Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2021, 238 p. (modified in the Appendix)
Marián Tkáč 242
Review of the book *Rok 1918 v historickej pamäti Slovenska a strednej Európy.* [The Year 1918 in the Historical Memory of Slovakia and Central Europe] by LETZ, Róbert, & MAKYNA, Pavol (Eds.). Martin: Matica slovenská, 2020, 276 p. (in Appendix)
Marta Dobrotková 248

List of Authoren 253

Vývoj legislatívnych základov Matice slovenskej

Bruno Čanády

Vo vzťahu k celkovej problematike Matice slovenskej musíme zdôrazniť, že Matica slovenská je špecifickým fenoménom Slovenska. Prežila dve svetové vojny, 5 štátov, aspoň osem politických režimov a zásadné štátoprávne, ekonomické, politické a geopolitické zmeny. Fungovala v 19., 20. a 21. storočí, teda v troch nominálnych (a rozdielnych) storočiach. To nemá porovnateľnú obdobu. Zároveň ťahala (úspešne i menej úspešne) akúsi pomyselnú národnú niť spojenú s osudovými postaveniami slovenského národa.[1] A ťahá ju dodnes. Matica slovenská sa stala v niektorých obdobiach neoficiálnym symbolom nielen slovenskej kultúrnej identity, ale i národnej suverenity. Toto všetko sa odrazilo v jej meniacom sa spoločenskom a aj v legislatívnom postavení. Opakujúce sa pomyselné vrcholy, stagnácie a pády a priaznivé či nepriaznivé spoločensko-politické podmienky – to všetko sa od 19. do 21. storočia dotklo Matice slovenskej a Slovenska. Napríklad k legislatívnym zásahom do podstatného obmedzenia, resp. faktického „vyvlastnenia" majetku Matice slovenskej, ku ktorému došlo v rokoch 1875, 1954 a 2000 zo strany rôznych spoločenských režimov. Všetkým spoločne prekážal aktivizmus Matice slovenskej, teda jej spoločensko-kultúrno-politická aktivita. Napriek tomu však Matica slovenská nejakým spôsobom pokračuje ďalej.

I. Všeobecný rámec a celková charakteristika legislatívnej činnosti Matice slovenskej

Základnou charakteristikou legislatívnej problematiky Matice slovenskej v rokoch 1863 – 1954 bolo, že činnosť Matice slovenskej (pokiaľ nebola dočasne rozpustená) bola upravená len jej vnútornou legislatívou (stanovami), ktoré však podliehali schvaľovacej a kontrolnej právomoci orgánov verejnej moci (vrchnostenskej správy). Stanovy vždy odrážali vonkajšie mocensko-právno-politické podmienky a vnútorné demokratické usporiadanie. Matica slovenská mala v 20. storočí, a to od roku 1954 až doteraz, upravenú činnosť vonkajšou legislatívou (osobitnými zákonmi), ale aj vlastnými stanovami, ktoré museli plne rešpektovať (matičné) celoštátne zákonodarstvo a špecifické (aktuálne) spoločenské podmienky. Uveďme, že matičné zákony z 20. storočia sa neustále novelizovali v 20. a v 21. storočí a to platí až dodnes. Dodajme, že na pochopenie legislatívneho matičného vývoja musíme stručne poznať aj špecifický vývoj v 19. storočí, ktorý dal tvorbe a realizácii legislatívy Matice slovenskej svoj nenahraditeľný historický (a politický) kontext ako kultúrno-spoločenskej inštitúcii existujúcej v konkrétnom politickom prostredí. Matica slovenská neustále slúžila v rôznych spoločenských podmienkach slovenskému národu. Kreácia matičných legislatívnych základov vždy súvisela s aktuálnym štátoprávnym

[1] Pozri napríklad POLLA, Belo. *Matica slovenská a národnostná otázka*. Martin : Matica slovenská, 1997.

postavením slovenského národa a bezprostredne bola závislá od stavu demokracie, úrovne politickej represie a daných politických režimov. Postavenie a vývoj Matice slovenskej sa stal imanentnou súčasťou vývoja Slovenska. Teda nemožno oddeliť charakteristiky spoločenského osudu – zmyslu Matice slovenskej v 20. storočí od takpovediac jej predchádzajúcich osudových udalostí v 19. storočí.

Matica slovenská mala výrazne spolkový charakter od svojho vzniku v roku 1863[2] až do jej zatvorenia v roku 1875, ale tiež po jej obnovení od roku 1919 a to až do roku 1954. Aj navrhnuté Stanovy Matice slovenskej v 19. storočí určovali v § 1, že „Slovenská Matica je jednota milovníkov národa a života slovenského, a jej cieľ: v členoch slovenského národa mravnú a umnú vzdelanosť budiť, rozširovať a utvrdzovať; slovenskú literatúru a krásne umenia pestovať a podporovať a tým i hmotný dobrobyt slovenského národa napomáhať a na jeho zvelebení pracovať“.[3] Už v tomto období nebola Matica slovenská len výhradne kultúrna inštitúcia, ale mala oveľa širšie spoločenské (národné) úlohy.[4]

O dočasnom zatvorení Matice slovenskej rozhodol 6. apríla 1875 uhorský minister vnútra Koloman (Kálmána) Tisza spolu so zhabaním jej majetku. Uhorská vláda už pod vedením vodcu liberálnej strany ministerského predsedu (zároveň tiež ministra vnútra) Kolomana Tiszu nariadila konečné rozpustenie Matice slovenskej 12. novembra 1875. Celý majetok Matice slovenskej vo výške okolo 200 000 korún[5], vrátane daru od rakúsko-uhorského panovníka v hodnote tisíc zlatých, budova MS, zbierky Matice slovenskej boli zabavené. Z budovy Matice slovenskej v Martine sa stala úradná budova. V roku 1885 na základe rozhodnutia uhorskej administratívy pripadol zhabaný

---

[2] Rakúsky cisár (a uhorský kráľ) už 21. augusta 1862 povolil matičný spolok a potvrdil prvotný návrh matičných stanov, ku ktorým mali však uhorské orgány pripomienky. Uhorská námestná rada 23. októbra 1862 vrátila potvrdené spolkové stanovy Matice slovenskej. Následne 28. októbra 1862 uverejnili Pešťbudínske vedomosti správu o povolení spolku. Potvrdené stanovy boli k dispozícii až 4. novembra 1862 a 7. novembra 1862 uverejnili Pešťbudínske vedomosti *Ohlásenie Slovenskej Matice.* Dňa 4. augusta 1863 sa uskutočnilo v T. Sv. Martine zakladajúce valné zhromaždenie Matice slovenskej.

[3] Dostupné na internete: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/902/Botto_Dejiny-Matice-Slovenskej-1863-1875/16#ixzz5d2iwXxz7. Podľa autentického historického textu § 2 navrhnutých stanov doslova: „Státné a náboženské záležitosti vytvorené sú z úkolu Matice Slovenskej“. V § 35 navrhnutých matičných stanov bolo uvedené, že „Slovenská Matica podržuje si právo podľa okolností svoj úkol rozšíriť a tomu primerane i tieto STANOVY doplniť a preinačiť: rozumie sa samo sebou, že všetky takéto premeny závislé budú od predbežného odobrenia patričnej štátnej vrchnosti.“ Inak pôvodne navrhnuté stanovy boli datované v Budíne dňom 5. februára 1862 s uvedením mien a funkcií: Ján Francisci – predseda výboru, Ján Gottčár – člen výboru, Vilém Pauliny-Tóth – člen výboru, Ján Palárik – člen výboru. Dodajme, že navrhované stanovy museli byť potvrdené (k tomu pozri predchádzajúcu poznámku č.1.)

[4] Dostupné na internete: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/902/Botto_Dejiny-Matice-Slovenskej-1863-1875/16#ixzz5d2iwXxz7. Dôležitosť a originálnosť samostatného nadobúdania zbierkových a iných predmetov MS potvrdzoval § 29 historického návrhu matičných stanov: „ Slovenská Matica na tom bude pracovať, aby pre svoje všelijaké sbierky, knihovnu a iné potreby, založila a nadobudla dom pod menom dom Slovenskej Matice; a kým by sa to stať mohlo, má výbor zaopatriť miestnosť príhodnú.“

[5] V apríli 1875 výška prebraného majetku Matice slovenskej bola v sume vyše 95 000 zlatých. Podľa publikácie SCOTUS-VIATOR. *Národnostní otázka v Uhrách*. Brno : Nakladatel A. Píša, 1913, s. 184 citujeme: „Celý majetok tejto spoločnosti (Matice slovenskej, pozn. B. Č.), ktorého bolo 200 000 korún...“

matičný majetok Hornouhorskému maďarskému vzdelávaciemu spolku (FEMKE)[6]. Ako vidieť, pozbavenie majetku Matice slovenskej sa cyklicky opakovalo od 19. cez 20. až do 21. storočia. Matica slovenská a hlavne jej aktívna členská základňa bola skoro vždy potencionálnou hrozbou pre politikov v rôznych obdobiach, ktorí nerešpektovali alebo dôsledne nebránili suverénne práva slovenského národa. Aktuálna politická a štátna moc si od 19. storočia, v podstate až doteraz, vždy žiarlivo strážila, aby sa Matica slovenská nejakým spôsobom nedotkla základov aktuálneho politického režimu a ani náhodou nespochybnila (politickú, kultúrnu a morálnu) legitimitu aktuálnych držiteľov moci. Vládnej a politickej moci spravidla viac vyhovovala pasivita Matice slovenskej ako jej aktivita, čo platí s výnimkami až dodnes. Matica slovenská bola vždy produktom slovenského národa a nie produktom politickej a štátnej moci. Preto sa MS dlhodobo snažila výhradne slúžiť slovenskému národu (neskôr národnému štátu) a nie mnohým – konkrétnym držiteľom politickej a štátnej moci. Medzi národnými maticami, ktoré vznikli v strednej Európe ešte v 19. storočí, sa stala vývojovo Matica slovenská v 20. storočí určitým národno-spoločenským fenoménom a to na rozdiel od iných národných matíc. Počas svojej existencie bola celonárodným symbolom národného postoja (národného záujmu) a synonymom slovenskej národnej suverenity a neskôr aj obrany suverenity národného štátu. Možno i vďaka tomu, že politické a štátne slovenské národné orgány historicky buď vôbec neexistovali a pokiaľ áno, tak dostatočne neobhajovali princípy národnej slovenskej suverenity. Všeobecnou charakteristikou matičnej činnosti bolo jej iniciatívne smerovanie predovšetkým zdola nahor (od členskej základne cez vedenie MS k riešeniu národno-kultúrnych celospoločenských úloh) a značná organizačná decentralizácia MS cez množstvo samosprávnych miestnych odborov a vznik rozmanitých vedeckých odborov a celková mnohozložková a mnohovrstevná záujmová činnosť Matice slovenskej. Vedenie a vnútorná legislatíva Matice slovenskej sa demokraticky tvorila zdola nahor buď priamo od členov MS, alebo cez volených delegátov na najvyšší matičný orgán – valné zhromaždenie. Príslušné odbory Matice slovenskej dostali obsahovú (vecnú), organizačnú a právnu samostatnosť (samosprávu) s právnou spôsobilosťou (subjektivitou). Dokonca pre niektoré časti slovenskej spoločnosti a v určitých vyhranených časových obdobiach (hlavne pri spoločenských zlomoch) sa stala Matica slovenská akýmsi faktickým „svedomím slovenského národa“ a dynamickým (doslova aktivistickým) presadzovateľom slovenských národných záujmov. Ak to zhrnieme, tak v Matici slovenskej platil princíp národný, princíp demokratický, princíp kultúrno-spoločenský a vlastenecko-aktivistický, tiež princíp decentralizačný spojený s princípom subsidiarity a princíp záujmovo-samosprávny. Ale vráťme sa do roku 1919.

K oživotvoreniu Matice slovenskej došlo po dlhých takmer 44 rokoch. V nadväznosti na štátny prevrat a vznik Československa. Presnejšie od 1. januára 1919. Minister s plnou mocou pre správu Slovenska Vavro Šrobár (neskoršie jeden z doživotných spolupredsedov MS) vydal v Žiline na Ministerstve s plnou mocou pre správu Slovenska nariadenie č. 1 z 1.

[6] FELVIDÉKI MAGYAR KÖZMŰVELŐDÉSI EGYESÜLET (od roku 1896 prešiel administratívnym rozhodnutím do vlastníctva na uvedený maďarský spolok zhabaný matičný majetok).

januára 1919 O Slovenskej Matici.[7] Dovtedajšie práva Matice slovenskej boli podľa uvedeného nariadenia z roku 1919 označené za neporušené, rozpustenie Matice slovenskej z roku 1875 bolo pokladané za nezákonné a mala byť zjednaná neodkladná náprava. Návrh stanov Matice slovenskej bol v roku 1919 predložený verejnosti.[8] Oživotvorujúce valné zhromaždenie Matice slovenskej sa uskutočnilo v T. Sv. Martine 5. augusta 1919 a boli zvolení štyria predsedovia Matice slovenskej, dvaja správcovia MS a tajomník a pokladník Matice slovenskej.[9] Podľa schválených Stanov Matice slovenskej z roku 1919 bola Matica slovenská „osnovaná na spolkovom základe".[10] Uveďme, že po vzniku Československa bola činnosť Matice slovenskej v rôznych ohľadoch všestranne oživotvorená, pričom jedným z prvotných prejavov jej nového pôsobenia a zároveň právnou bázou boli stanovy „spolku Matice slovenskej", ktoré boli vládno-vrchnostensky potvrdené 5. februára 1920 v Bratislave. Uveďme na spresnenie, že pri existencii unitárneho Československa bol aplikovaný právny dualizmus s prevzatím bývalých uhorských právnych predpisov na Slovensku.[11] Vznikali matičné zložky na celoslovenskej úrovni, ale aj miestne odbory Matice slovenskej.[12]

Napriek rôznym snahám boli Stanovy matice slovenskej z roku 1919 formálne platné a nezmenené (napriek štátno-politický prevratom) aj v období po druhej svetovej vojne. Keďže stanovy MS boli formulované pomerne voľne, tak umožňovali v praxi presnejšie upravovať podľa konkrétnych potrieb organizáciu a činnosť Matice slovenskej. Napríklad od 1. 5. 1937 bola zriadená funkcia tajomníka vedeckých odborov.[13] „Počas celej existencie MS v rokoch 1919 – 1945 chýbala norma, ktorá by presnejšie určila hierarchiu vzťahov, právomoci, organizáciu práce a ďalšie súvislosti vyplývajúce z pevnejšieho organizačného

---

[7] Nariadenie č. 1 z 1. 1. 1919 O Slovenskej Matici.
Pozri ŠROBÁR, Vavro. *Oslobodené Slovensko. Pamäti z rokov 1918 – 19920*. Druhý zväzok. Bratislava : AEP, 2004, s. 211.
V Nariadení č. 1 z 1. januára 1919 sa uvádzalo, že „všetky práva spolku Slovenská Matica..., ktoré ani počas jej nezákonného rozpustenia nezanikli" (pozn. B. Č.).

[8] Návrh stanov Matice slovenskej bol verejne publikovaný 15. februára 1919 v Národných novinách.

[9] Predsedovia MS: P. O. Hviezdoslav, R. Osvald, M. Dula. V. Šrobár. Správcovia MS: J. Škultéty, J. Vlček. Tajomník MS: Š. Krčméry. Pokladník MS: Ľ. Vanovič. Vznikol 24-členný výbor Matice slovenskej.

[10] WINKLER, Tomáš – ELIÁŠ, Michal a kolektív. *Matica slovenská: Dejiny a prítomnosť*. Martin : Matica slovenská, 2003, s. 124-125.

[11] Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska a jeho monokratický minister bol splnomocnencom celej československej vlády na Slovensku a bol substitútom každého rezortného československého ministra vo všetkých veciach na teritóriu Slovenska. V zmysle § 14 zákona č. 64/1918 Zb. z. a n. citujeme: „vláda má právo dať niektorému členovi plnú moc, aby vydával nariadenia a konal všetko pre udržanie poriadku, na konsolidovanie pomerov a na zabezpečenie štátneho života". Recepciou bývalých uhorských právnych predpisov mohol minister s plnou mocou pre správu Slovenska použiť aj niektoré mimoriadne právomoci dané bývalej uhorskej vláde.

[12] Ako prvý vznikol Miestny odbor Matice slovenskej v Turčianskom Svätom Martine a to dňa 2. novembra 1919.

[13] Dňa 27. 4. 1933 boli schválené stanovy vedeckých odborov MS. Vedecké odbory MS vytvárali v rámci MS samostatný organizačný celok. V rokoch 1937 – 1945 bol tajomníkom vedeckých odborov MS – František Hrušovský. V rokoch 1945 – 1948 to bol Alexander Hirner.

rámca.“[14] Výbor MS schválil až 25. 4. 1946 nový organizačný štatút Matice slovenskej. V súvislosti s komunistickým prevratom v roku 1948 vznikol Akčný výbor ústredia MS. Rok 1949 bol začiatkom (novej) vnútornej matičnej legislatívy a to služobného poriadku MS, vrátane disciplinárneho poriadku. Stanovy MS z roku 1919 formálne platili do konca roka 1949, keďže od 1. 1. 1950 začali platiť nové stanovy Matice slovenskej.

Ako už bolo uvedené, legislatíva upravujúca činnosť Matice slovenskej bola do roku 1954 len vnútornou – spolkovou legislatívou Matice slovenskej prostredníctvom jej stanov. Od roku 1948 do roku 1954 sa Matica slovenská postupne stávala verejným ústavom, v podstate bez (aktívnej) členskej základne. Bola akýmsi štátnym osvetovým ústavom, navyše zbavená už od roku 1948 svojho hlavného ekonomického zdroja – Neografie.[15] Aj pri značne nedemokratickom vonkajšom politickom vplyve si zachovávala Matica slovenská nominálne pomerne stále značnú, ale čoraz menej aktívnu členskú základňu, kde miestne odbory prestávali, resp. prestali fungovať. Existovali vonkajšie tlaky aj zo strany pražských centralistov (napr. pražského ministerstva vnútra) na zrušenie spolkovej činnosti či celej Matice slovenskej. Možno pod dojmom určitého matičného aktivizmu Slovákov osídlených v českom pohraničí. Až v roku 1951 bola spolková časť MS aj formálne zrušená. Zostala len osvetová činnosť a to bez zachovania vedeckej činnosti. K historicky v podstate druhému poštátneniu majetku Matice slovenskej došlo k 1. máju 1954 na základe osobitného zákona SNR č. 4/1954 Zb. n. SNR. Teda od 1. januára 1919 až do 1. mája 1954 bola základom Matice slovenskej, najmä jej členská základňa pozostávajúca z miestnych, záujmových a vedeckých odborov. Samotný počet odborov a členská základňa do februárového komunistického prevratu v roku 1948 rástla. Po zlúčení so Slovenskou ligou sa čiastočne starala aj o Slovákov v českom pohraničí, čo vyvolávalo nespokojnosť aj z českej strany. Matica slovenská a jej členovia sa riadili do roku 1954 len stanovami Matice slovenskej a rozhodnutiami valných zhromaždení a ďalších orgánov Matice. Zásadné (a personálne) matičné otázky pri významných politických zmenách boli riešené interne a priebežne[16] a to bez formálnej zmeny existujúcich stanov. Po skončení druhej svetovej vojny pokračovala tendencia zlučovania vedeckej, osvetovej a vydavateľskej činnosti. Samotná Matica slovenská zákonom SNR z roku 1954 prišla o svoje vydavateľstvo a o rozsiahly hnuteľný majetok, ktorého súčasťou bola najmä Bibliotéka Matice slovenskej, ako aj archívne dokumenty, získané v rokoch 1919 až 1954, vrátane mnohých pôvodných matičných archiválií z rokov 1863 až 1875. Možnosti aktivít členov Matice slovenskej sa výrazne obmedzili a v minulosti široká členská základňa Matice slovenskej postupne a fakticky zanikla. V nadväznosti na zákon SNR č. 4/1954 Zb. z. SNR o Matici slovenskej prijatým po komunistickom prevrate v r. 1948 vzniklo spojenie Matice slovenskej so Slovenskou národnou knižnicou (spolkom založeným

[14] WINKLER, Tomáš – ELIÁŠ, Michal a kolektív. *Matica slovenská: Dejiny a prítomnosť*. Martin : Matica slovenská, 2003, s. 196.

[15] Neografiu, úč. spolok, založili 5. 4. 1943. K 1. 3. 1948 bola Neografia znárodnená a tým Matica slovenská stratila asi ¾ majetkovej podstaty (MS).

[16] Napríklad na valnom zhromaždení MS v Prešove (12. 5. 1940) boli zvolení: J. C. Hronský (správca MS), S. Mečiar a J. Cincík (tajomníci MS). Valné zhromaždenie MS v Martine (26. 8. 1945) zvolilo za predsedov MS (L. Novomeský a J. Hronec), správcu MS (J. Marták) a tajomníkov MS (A. Hirner a J. Štefánik).

v roku 1941 v Turčianskom Svätom Martine). Podľa ustanovenia § 6 citovaného zákona Slovenskej národnej rady sa Matica slovenská stala štátnou rozpočtovou organizáciou. Majetok obidvoch uvedených spolkov prešiel podľa § 7 do vlastníctva štátu, ktorý ho odovzdal do správy Matice slovenskej. V záujme komplexnosti posudzovania uveďme, že zákonom SNR č. 4/1954 Zb. z. SNR o Matici slovenskej popri likvidácii spolkového charakteru Matice slovenskej zároveň úplne zlikvidoval ekonomická nezávislosť Matice slovenskej od štátu. Matica slovenská sa právne premenila a stala sa štátnou rozpočtovou organizáciou so všetkými právnymi dôsledkami. Prostredníctvom Povereníctva kultúry bol poštátnený aj majetok Matice slovenskej, ktorá prišla o rozhodujúcu časť svojich príjmov, majetku a stratila ekonomickú nezávislosť. Najdôležitejšou súčasťou majetku Matice slovenskej bola Neografia, úč. spoločnosť. Bola založená 21. 4. 1943 ako matičná tlačiareň. Matica slovenská bola zároveň majiteľkou všetkých nehnuteľností Neografie, úč. spoločnosti, a troch štvrtín jej celého strojového zariadenia, pričom nehnuteľnosti a strojové zariadenia mala Neografia, úč. spoločnosť, od Matice slovenskej v prenájme. Bola tiež majiteľkou 1 994 kusov z celkového počtu 2 000 kusov účastín Neografie, úč. spoločnosti. Treba dodať, že ešte zákonom č. 123/1948 Zb. o znárodnení polygrafických podnikov bola s platnosťou od 1. januára 1948 poštátnená tlačiareň Neografia, úč. spoločnosť, s celým zariadením i budovami, ktoré tlačiareň používala k 1. 1. 1948.

Všeobecná charakteristika konkrétnych ustanovení zákonov o Matici slovenskej prijatých nielen v roku 1954, ale aj v rokoch 1968, 1973, 1991 a 1997, má popri zásadných odlišnostiach aj spoločné črty. Zákonná legislatíva po roku 1954 riešila predovšetkým otázky štruktúry orgánov, základov organizácie a rozsahu činnosti Matice slovenskej. V závislosti od politicko-spoločenskej situácie štát niekedy obnovoval alebo niekedy viac-menej obmedzoval jej spolkovú časť. Tiež v rôznej miere vymedzoval otázky rozsahu členskej základne a vplyvu členstva Matice slovenskej na jej vlastnú činnosť, ako aj na slovenskú spoločnosť. Legislatíva sa až na určité výnimky nedotýkala otázok prechodu poštátneného majetku späť na Maticu slovenskú. Čiastočná náprava sa uskutočnila v roku 1994 predajom Neografie, a. s., do vlastníctva Matice slovenskej za symbolickú 1,- Sk, čím sa matičná tlačiareň Neografia stala opäť majetkom Matice slovenskej. V priebehu 90. rokov 20. storočia a na začiatku 21. storočia sme boli svedkami malých zákonných úprav dotýkajúcich sa prinavrátenia časti matičného nehnuteľného majetku. Dosah vrátenia majetku Matici slovenskej negatívne obmedzila aj súdna moc.[17]

---

[17] Výrazným príkladom toho je „legislatívny osud" zákona NR SR č. 107/1993 Z. z. o vrátení majetku Matici slovenskej. Ústavný súd Slovenskej republiky v Košiciach pod vedením jeho vtedajšieho predsedu M. Čiča vydal nález Ústavného súdu SR zo 4. júla 2000 vo veci vyslovenia nesúladu zákona NR SR č. 107/1993 Z. z. o vrátení majetku Matici slovenskej s čl. 1, čl. 2 ods. 2, čl. 12 ods. 1 a 2, čl. 13 ods. 2 a 4 a čl. 20 ods. 1 a 4 Ústavy SR. Predmetným nálezom Ústavný súd SR rozhodol, že celý zákon o vrátení majetku Matici slovenskej nie je v súlade s ustanoveniami Ústavy SR, teda že je protiústavný. Uvedený zákon určoval, že do vlastníctva Matice slovenskej sa vracia majetok, ktorý jej bol odňatý v období od 25. 2. 1948 do 31. 12. 1989, a to Liga-pasáž – dom v Bratislave a Palárikov dom v Čadci. Uvedený zákon stratil účinnosť dňom vyhlásenia nálezu Ústavného súdu SR, t. j. 21. júla 2000. Takto Matica slovenská uvedeným súdnym rozhodnutím stratila ďalší matičný majetok.

Podľa pôvodného zákona Národnej rady SR č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej bola Slovenská národná knižnica ako právnická osoba v Matici slovenskej. Prišla však zásadná zákonná úprava, prostredníctvom účelovej novely knižničného zákona[18], ktorá naopak opätovne pripravila Maticu slovenskú o značnú časť jej dlhoročných práv v súvislosti s odčlenením Slovenskej národnej knižnice (spolu s Pamätníkom národnej kultúry[19]) od Matice slovenskej (zákon č. 183/2000 Z.z. z 12. mája 2000). Došlo k pozbaveniu ingerencie Matice slovenskej v knižničnej oblasti spojenej s výrazným oslabením jej vedeckej činnosti, tiež so stratou značnej časti pôvodných matičných historických artefaktov a pri všeobecnom oslabení spoločenského a majetkovo-finančného postavenia Matice slovenskej ako celku. Uveďme, že od 1. mája 1954 do 1. júla 2000 bola Matica slovenská podľa zákonov aj Slovenskou národnou knižnicou, teda celkovo 46 rokov, a to prežilo dve štátnosti a minimálne tri politické režimy.

Roky 1875, 1948, 1954 a 2000 sa stali rokmi administratívnych a legislatívnych „úderov", finančného „utlmenia" a mediálnej „diskreditácie" MS zo strany aktuálnej politickej a štátnej moci voči národnej, spoločenskej, právnej a majetkovej podstate Matice slovenskej.

Od roku 2000 bola Matica slovenská, najmä v Martine a Bratislave prakticky bez majetku, ani nemohla sídliť vo vlastných budovách, keďže predovšetkým tzv. „Kňažkovou novelou" z roku 2000 prišla okrem iného aj o svoje sídelné budovy. Ešte uveďme, že zákonom č. 148/2005 Z. z. získala Matica slovenská od štátu len ohraničené majetkové hodnoty (nehnuteľnosti), ktoré pôvodne (v minulosti) patrili Matici slovenskej.[20]

Rok 1919 bol historickým rokom oživotvorenia Matice slovenskej. Podľa matičného Ohlasu k slovenskému národu: „Rok 1968 je rokom oživenia Matice slovenskej, rokom jej novej aktivizácie."[21] Dodajme, že podobne rok 1989 a tiež nasledovné 90. roky. Hádam raz aj budúce roky budú rokmi novej matičnej aktivizácie, či ak chceme uviesť – rokmi možno nového oživovania (nového aktivizmu) v činnosti Matice slovenskej. Ak zhrnieme negatíva, tak po roku 1948 (v súvislosti s komunistickým režimom), tiež po roku 1968 (v súvislosti s koncom obrodného procesu a s nastupujúcou normalizáciou) a nakoniec po roku 1998 (s nástupom akéhosi politického „revanšu" za predchádzajúcu aktivistickú pronárodnú činnosť MS) došlo voči Matici slovenskej k dlhodobým snahám o spoločenské utlmenie jej aktivít a vplyvu. Všetko v záujme nepriamej podpory jej stagnácie

---

[18] Zákon č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z., o Matici slovenskej z 12. mája 2000. (Vzhľadom na to, že uvedený legislatívny návrh predložil do vtedajšej Dzurindovej vlády vtedajší minister kultúry SR M. Kňažko, tak sa niekedy nazýva tzv. „Kňažkova novela" zákona o Matici slovenskej.)

[19] Pamätník národnej kultúry bol pôvodne spoločný útvar zbierkového a kultúrneho zamerania (Literárne múzeum, Biografické múzeum, Literárne múzeum A. S. Puškina v Brodzanoch, Múzeum Ľudovíta Štúra v Modre).

[20] Zákonom č.148/2005 Z.z. o prechode niektorého nehnuteľného majetku štátu do vlastníctva Matice slovenskej. Od 1. júna 2005 získala Matica slovenská časť v minulosti pôvodných nehnuteľností Matice slovenskej od štátu a to hlavne svoju pôvodnú historickú druhú budovu Matice slovenskej v Martine, tzv. Beňuškov dom v Martine, kaštieľ v Necpaloch, administratívnu budovu v Priekope, kde sa nachádzala správa kostýmov a divadelnej techniky. Uvedené nehnuteľnosti boli spravidla v zlom technickom stave.

[21] Ohlas k slovenskému národu. *Smer*, 11. august 1968.

a potlačenia jej prípadného kultúrno-spoločenského vplyvu. Nakoniec dôležitým častiam politickej a vládnej moci nevyhovovali, resp. nevyhovujú v podaní Matice slovenskej snahy o upevňovanie národnej identity a štátnej suverenity v rámci dlhodobého procesu mainstreamových snáh o dnešnú federalizáciu Európskej únie a inkorporovanie „nekresťanských" (alebo málo kresťanských) hodnôt. Avšak všeobecná – európska obroda konzervatívnych (kresťanských) hodnôt a nárast spoločenského záujmu o ochranu národných záujmov v mnohých štátov EÚ dáva nielen Matici slovenskej do budúcna určité možnosti a aktuálne úlohy pri upevňovaní slovenskej suverenity a rozvoja slovenskej kultúry a kultúrnosti v 21. storočí. To je možno predmet budúceho oživotvorenia (teda zásadného a všestranného oživenia činnosti a spoločenského vplyvu) Matice slovenskej v 21 storočí.

II. Legislatívna úprava v jednotlivých zákonov o Matici slovenskej

Po všeobecnej charakteristike matičnej legislatívy a jej spoločenského kontextu sa v ďalšej časti tejto štúdie zameriame na jednotlivé legislatívne ustanovenia obsiahnuté od roku 1954 až doteraz v osobitných zákonoch o Matici slovenskej predovšetkým upravujúcich právny rámec, organizačné aspekty postavenia Matice slovenskej a jej členskej základne v časovom a konkrétnom historicko-právnom rámci.

1. Zákon Slovenskej národnej rady č. 4/1954 Zb. n. SNR o Matici slovenskej

Zákon Slovenskej národnej rady č. 4/1954 Zb. n. SNR o Matici slovenskej zriadil Maticu slovenskú ako národnú knižnicu (Slovenská národná knižnica) a knihovedný ústav. Zároveň dovtedajší majetok Matice slovenskej a Slovenskej národnej knižnice prešiel do vlastníctva štátu a do správy Matice slovenskej, ktorá bola rozpočtovou organizáciou. Zákon SNR výslovne konštatoval, že Maticou slovenskou z vlastnej vôle založená Slovenská národná knižnica sa mení na vedecký ústav, ktorý sa začleňuje medzi štátne kultúrne ustanovizne v rámci Povereníctva kultúry. Podrobnosti o organizácii, práci a pracovníkoch Matice slovenskej určil štatút, ktorý vydal povereník kultúry vyhláškou v Úradnom vestníku.[22] Predmetný zákon SNR nadobudol účinnosť k 1. máju 1954.

Matica slovenská stratila dovtedajšiu právnu subjektivitu a matičný majetok bol poštátnený, prestala byť spolkovou inštitúciou a ex lege sa stala štátnou inštitúciou. V podstate zo spolkovej inštitúcie sa MS stala predovšetkým štátnou knihovednou a osvetovou inštitúciou. Na druhej strane Matica slovenská prednostne nadobúdala, sústreďovala, ako aj evidovala všetok slovenský a inorečový tlačený, rukopisný a vecný materiál literárno-dokumentárnej povahy, dôležitý pre poznanie slovenskej národnej kultúry, Slovákov a Slovenska. Tiež takto nadobudnutý a sústredený materiál odborne spracúvala, sprístupňovala pre študijné ciele a ochraňovala. Matica slovenská spravovala zverené knižné fondy a iniciatívne pôsobila v záujme ochrany knižných a rukopisných pamiatok. Zároveň spracúvala národnú bibliografiu a koordinovala bibliografické práce. Vykonávala knihovedný výskum a starala sa o jeho rozvoj, pričom propagovala národné literárne klasické dedičstvo.

[22] Vyhláška č. 6/1955 Ú. v.

Inak Matica slovenská vydávala v rámci svojej pôsobnosti knihovedné, knihopisné a propagačné periodické i neperiodické publikácie.

Sídlom Matice slovenskej bol Martin. Matica mohla zriaďovať pracoviská aj mimo svojho sídla. Maticu slovenskú spravoval správca Matice slovenskej, ktorého vymenúval a odvolával povereník kultúry po dohode s predsedom Slovenskej akadémie vied. V súhrne Matica slovenská podliehala Povereníctvu kultúry. Správcovi MS pri ideovom a odbornom vedení pomáhala rada Matice slovenskej, ktorej počet členov určoval a členov vymenúval a odvolával povereník kultúry po dohode s predsedom Slovenskej akadémie vied a to vždy na návrh správcu Matice slovenskej. Rada MS bola len poradným organom správcu Matice slovenskej. Rokovací poriadok rady Matice vydával povereník kultúry po dohode s predsedom Slovenskej akadémie vied.

Zákon Slovenskej národnej rady č. 4/1954 Zb. n. SNR o Matici slovenskej neobsahoval akúkoľvek zmienku o členskej základni MS, keďže so spolkovou, tým menej s masovým členstvom v MS sa v danej politickej a spoločenskej realite už nerátalo.

Zákonom č. 53/1959 Zb. o jednotnej sústave knižníc (knižničný zákon) bola Matica slovenská, tak ako v zákone SNR č. 4/1954 Zb. n. SNR potvrdená vo funkcii ústrednej knižnice sústavy knižníc na Slovensku.

Ak to zhrnieme, tak na jednej strane: „Zákonom z roku 1954 bola Matica slovenská definitívne poštátnená, jej ‚politikum' spočívalo v napĺňaní komunistických smerníc, v preberaní a šírení ‚sovietskych skúseností'. Už nebol potrebný nijaký výbor Matice slovenskej..." Na druhej strane po období veľmi intenzívneho personálneho vyprázdnenia MS a veľmi bezprostredne hroziacej existenčnej neistoty voči nej: „Zákonom SNR o Matici slovenskej z 27. apríla 1954 sa z Matice slovenskej zachovalo len torzo, ale aj tak vznikla inštitúcia jedinečného typu, v ktorej sa sústredili špecifické knihovnícke činnosti, pokračovalo sa v budovaní zbierok, začala sa rozvíjať národná bibliografia a iné činnosti súvisiace so zbierkami."[23]

2. Zákon SNR č. 97/1968 Zb. o Matici slovenskej

Obrodný proces v roku 1968 zásadne aktivizoval činnosť neformálnych členov (priaznivcov) Matice slovenskej a samotnej Matice slovenskej a to ešte pred júnovým prijatím **zákona SNR č. 97/1968 Zb. o Matici slovenskej.** To znamená, že napriek vtedajším neprajným legislatívnym možnostiam (a právnym podmienkam) tu hromadnou a spoločensky veľmi podnetnou iniciatívou zdola[24] došlo k reálnemu oživotvoreniu hlavne členskej základne Matice slovenskej a jej spoločensko-kultúrnych aktivít. Od začiatku apríla 1968, teda ešte pred prijatím matičného zákona dochádzalo k masovému zakladaniu klubov priateľov Matice slovenskej.[25] Zákon SNR č. 97/1968 Zb. o Matici slovenskej

---

[23] WINKLER, Tomáš – ELIÁŠ, Michal a kolektív. *Matica slovenská: Dejiny a prítomnosť*. Martin : Matica slovenská, 2003, s. 172.

[24] Dňa 8. apríla 1968 vznikol v Galante prvý Klub Matice slovenskej.

[25] ČEMAN, Martin. Matica slovenská a národné výbory. In *Národné výbory*, časopis pre poslancov a pracovníkov národných výborov, číslo 15, júl 1968, s. 16-17. Doslova sa v príspevku tam uvedeného autora z Povereníctva SNR pre kultúru a informácie dobovo uvádzalo: „A tak sme približne od začiatku apríla svedkami zakladania klubov priateľov Matice slovenskej. Najmasovejšie vznikajú v okresoch južného a východného Slovenska.

z 27. júna 1968, ktorý jednomyseľne prijala SNR, bol dôsledkom výraznej účasti Matice slovenskej a jej členov a priaznivcov na spoločenským a demokratických zmenách v rámci obrodného procesu v roku 1968. Navyše zákon bol prijatý ešte pred intervenciou armád Varšavskej zmluvy (21. 8. 1968) proti československému demokratickému a obrodnému procesu. Zákon uvádzal, že Matica slovenská je samostatnou organizáciou. Z hľadiska hospodárenia bola rozpočtovou organizáciou, napojenou v odvetví kultúry na rozpočet Slovenskej národnej rady. Matica slovenská bola zákonom charakterizovaná ako celonárodná kultúrna ustanovizeň, ktorá na základe dobrovoľného členstva mala zjednocovať tvorcov a priaznivcov národnej kultúry. Tiež mala svojou dokumentačnou a bádateľskou činnosťou rozvíjať slovenskú kultúru a vykonávať prácu národno-vlastivedného charakteru doma i za hranicami. Sídlom Matice slovenskej bol Martin.

Vrcholným orgánom Matice slovenskej bolo valné zhromaždenie Matice slovenskej, ktoré prerokúvalo zásadné otázky zamerania a činnosti Matice slovenskej a závažné opatrenia v oblasti národnej kultúry. Valné zhromaždenie tvorili delegáti členskej základne a zástupcovia stálych pracovísk Matice slovenskej a schvaľovalo a menilo stanovy členskej základne Matice slovenskej, volilo predsedu, čestných funkcionárov a výbor Matice slovenskej. Opätovné ustanovenie funkcie predsedu MS (ako voleného matičného reprezentanta) bolo určitým historickým návratom k matičným demokratickým koreňom z 19. a z prvej polovice 20. storočia.

Maticu slovenskú spravoval správca, ktorého vymenúvalo a odvolávalo Predsedníctvo Slovenskej národnej rady na návrh výboru Matice slovenskej. Závažné opatrenia MS prerokúval správca s výborom a valnému zhromaždeniu predkladal správu o činnosti Matice slovenskej.

Organizačnou základňou Matice slovenskej boli jej miestne odbory a stále pracoviská. Miestne odbory sa zriaďovali so súhlasom výboru Matice slovenskej. Naopak stále pracoviská MS zriaďoval a ich náplň určoval správca Matice slovenskej.

Za hlavné úlohy Matice slovenskej zákon pokladal budovanie členskej základne a vytváranie podmienok pre samovzdelávaciu a vzdelávaciu činnosť, ako aj pre širokú účasť členstva MS na rozvoji národnej kultúry. Matica slovenská mohla prednostne získavať, ochraňovať, dokumentovať a cieľavedome sprístupňovať materiály kultúrno-dokumentárnej povahy, pokiaľ boli dôležité pre poznanie slovenskej národnej kultúry, Slovákov a Slovenska.

Matica slovenská vykonávala a organizovala spoločenskovedný výskum života a dejín Slovákov doma i za hranicami a výskum slovenskej národnej kultúry, poskytovala odbornú a metodickú pomoc a MS vydávala periodické a neperiodické publikácie.

Nóvum zákona bolo popri zakotvení demokratických princípov hlavne umožnenie vzniku masovej členskej základne MS a to v rámci obnovenia jej spolkovej činnosti.

Prečo práve tu? V období deformácií spoločenského života u nás sa stalo, že na jednej strane sme rozpustili miestne odbory Matice slovenskej a na druhej strane sme založili kultúrne spolky – neskoršie premenované zväzy – maďarských a ukrajinských pracujúcich – Csemadok a KSUP. A dôsledky? Ochabnutie slovenského národného a kultúrneho života, narastanie nedostatkov v školskej politike a nakoniec aj prípady odnárodňovania Slovákov. Aj keď sa ešte v týchto otázkach všeličo zamlčuje...“

V neposlednom rade Matica slovenská mala dôležitú úlohu udržovať a rozvíjať kultúrne styky so Slovákmi mimo územia Slovenska.

Členskú základňu Matice slovenskej tvorili riadni, kolektívni a čestní členovia. Riadnym členom Matice sa podľa zákona mohol stať každý, kto prejavil záujem o kultúru a dejiny slovenského národa a chcel plniť úlohy, vyplývajúce z poslania Matice slovenskej. Naopak kolektívnym členom Matice slovenskej sa mohla stať organizácia, ktorá chcela pomáhať a spolupracovať pri plnení úloh Matice slovenskej. Osoby, ktoré sa významnou mierou zaslúžili o rozvoj slovenskej národnej kultúry, národného života Slovákov alebo vzťahov medzi národmi a ich národnými a kultúrnymi inštitúciami, mohlo valné zhromaždenie vyhlásiť za jej čestných členov.

Zákon stanovoval, že základnou organizáciou členskej základne bol miestny odbor, združujúci riadnych členov. Miestny odbor bol samostatnou právnickou osobou. Najvyšším orgánom miestneho odboru bolo jeho valné zhromaždenie, ktoré volilo miestny výbor na čele s predsedom.

Miestny odbor vyvíjal činnosť vyplývajúcu z úloh Matice slovenskej a z rozhodnutia jej orgánov a to s prihliadnutím na miestne potreby a podmienky. V súlade s tým mohol vytvárať záujmové organizačné zložky a rozvíjať činnosť, ako aj zastúpením v územných orgánoch. Podrobnosti upravovali stanovy členskej základne Matice slovenskej. Matica slovenská si vytvárala členské ústredia ako ústredné pracoviská pre členskú základňu MS. Vykonávala funkciu koordinačného orgánu miestnych odborov a funkciu základnej organizácie členov, nezdružených v miestnych odboroch. Hospodárenie miestnych odborov sa spravovalo zásadami o hospodárení spoločenských organizácií. Majetok miestnych odborov sa vytváral najmä z príspevkov členov a z vlastnej činnosti.

Stále pracoviská MS sa členili podľa charakteru a náplne svojej činnosti na stále vedecké pracoviská, členské ústredia a spoločné útvary. Stálymi vedeckými pracoviskami boli vedecké a špecializované ústavy zamerané na výskum, dokumentáciu a organizovanie slovenského národného a kultúrneho života, najmä národnú knižnica, bibliografický ústav, knihovedný ústav, ústredný literárny archív, ústredné literárne múzeum, národný biografický ústav a ústav pre výskum života a dejín zahraničných Slovákov.

Matica slovenská naďalej vykonávala dôležitú funkciu ústrednej knižnice pre jednotnú sústavu knižníc na Slovensku a tak sa fakticky stala aj súčasťou verejnej (štátnej) správy ako organizácia (orgán) sui generis. Ako štátna organizácia sa stala určitým špecifickým celoslovenským výkonným orgánom – sui generis, takmer na úrovni ústredného orgánu štátnej správy, pre jednotnú sústavu knižníc na Slovensku a to pri rešpektovaní inštančne nadriadeného postavenia republikového ministerstva kultúry ako klasického ústredného orgánu štátnej správy. Tak sa Matica slovenská stala celoslovenským správnym orgánom z titulu preneseného výkonu štátnej správy na štátnu organizáciu (MS) pre jednotnú sústavu knižníc.

Samotný zákon o Matici slovenskej uvádzal, že Matica slovenská má svoj historický spolkový znak, ktorý obsahuje jej názov a obrazový symbol.

Podrobnosti na vykonanie zákona o Matici slovenskej upravoval štatút, ktorý malo vydať Predsedníctvo Slovenskej národnej rady formou vyhlášky. Vzhľadom na politické zmeny v období tzv. normalizácie nemal uvedený zákon dlhé trvanie.

3. Zákon Slovenskej národnej rady č. 167/1973 Zb. o Matici slovenskej

Zákon Slovenskej národnej rady č. 167/1973 Zb. o Matici slovenskej (s jeho účinnosťou od 1. 1. 1974) bol súčasťou celkovej politickej normalizácie (po obrodnom roku 1968), v rámci protidemokratických opatrení a snáh na obmedzenie aktivít členskej základne Matice slovenskej. Uvedený zákon mal v podmienkach po oživení činnosti MS a aktivizácii členskej základne v roku 1968 prispieť ku konsolidácii komunistického politického režimu v matičných podmienkach. Vznikal v závislosti od personálnych čistiek a posilňovania vplyvu orgánov KSČ. Personálnym čistkám zo strany KSČ sa nevyhla ani samotná Matica slovenská. Vtedajšia normalizácia znamenala zrušenie a likvidáciu dovtedajšej členskej základne a zrušenie členského ústredia Matice slovenskej. Došlo k všeobecnému zániku miestnych odborov. Presnejšie „miestne odbory, ktoré pretrvali i napriek totalitnému teroru komunistickej moci, sa pretvorili na aktívy klubového typu pri osvetových zariadeniach miestnych národných výborov. Zákon vrátil Maticu slovenskú do polovice 50. rokov – dôsledne ju poštátnil, zaviedol štátny dirigizmus a spravil z nej ‚pomocníčku' pri plnení straníckych úloh".[26] Normalizačný matičný zákon z roku 1973 potláčal národný aspekt činnosti Matice slovenskej a nepočítal s jej národno-kultúrnym pôsobením a už vôbec nie v nejakom národnom duchu.

Zákon uvádzal, že Maticu slovenskú ako štátnu organizáciu priamo riadi Ministerstvo kultúry Slovenskej socialistickej republiky (MK SSR). Matica slovenská bola rozpočtovou organizáciou napojenou na rozpočet Ministerstva kultúry SSR. Sídlom Matice slovenskej bol naďalej Martin.

Matica slovenská bola charakterizovaná ako národná kultúrno-osvetová organizácia, ktorá plnila funkciu ústrednej knižnice jednotnej sústavy knižníc v Slovenskej republike a základne pre výskum života Slovákov v zahraničí. Zároveň mala združovať záujemcov o kultúrnu činnosť Matice slovenskej v súlade s jej poslaním a úlohami.

V tomto smere mala svojou zberateľskou, bádateľskou, dokumentačnou, informačnou a kultúrno-osvetovou činnosťou prispievať k rozvoju kultúry. Mala sa spravovať zásadami kultúrnej politiky a všestranne to uplatňovať vo svojej teoretickej i praktickej činnosti.

Maticu slovenskú riadil výbor Matice slovenskej. Členov výboru vymenúval a odvolával minister kultúry Slovenskej republiky z radov zaslúžilých dejateľov kultúry. Výkonným orgánom výboru Matice slovenskej bolo jeho predsedníctvo. Predsedu, podpredsedov a ostatných členov predsedníctva výboru Matice slovenskej vymenúval a odvolával minister kultúry SR na návrh výboru Matice slovenskej.

Predseda výboru Matice slovenskej zastupoval Maticu slovenskú navonok a zodpovedal ministrovi kultúry za dodržiavanie zásad štátnej kultúrnej politiky v celej jej činnosti.

Činnosť Matice slovenskej zabezpečoval a uznesenia jej výboru vykonával správca Matice slovenskej. Správcu na návrh výboru Matice slovenskej vymenúval a odvolával minister kultúry, ktorému zodpovedal za svoju činnosť.

---

[26] WINKLER, Tomáš – ELIÁŠ, Michal a kolektív. *Matica slovenská: Dejiny a prítomnosť*. Martin : Matica slovenská, 2003, s. 187-188.

Poslaním Matice slovenskej bolo získavať, spracúvať, ochraňovať a sprístupňovať knižničné, rukopisné a obdobné špeciálne fondy. Matica slovenská naďalej poskytovala odbornú a metodickú pomoc knižniciam, literárnym múzeám, literárnym archívom a ďalším kultúrno-osvetovým zariadeniam. Zúčastnila sa na rozvíjaní kultúrno-osvetovej činnosti. Rozvíjala teoretickú a vedeckovýskumnú činnosť v oblasti knihovníctva, bibliografie, vedeckých informácií, literárneho múzejníctva, literárneho archívnictva, biografie a života Slovákov v zahraničí.

Pôsobila ako národná knižnica a na tento účel prednostne získavala materiály kultúrno-dokumentárnej povahy dôležité pre poznanie národnej kultúry Slovákov a Slovenska. Matica mala udržiavať a rozvíjať kultúrne styky so Slovákmi v zahraničí, mala organizovať a usmerňovať činnosť svojej členskej základne.

Členská základňa Matice slovenskej sa tvorila na základe dobrovoľnosti občanov vtedajšej Československej republiky, ktorí sa chceli zúčastňovať na plnení úloh Matice slovenskej ako jej členovia. V praxi však uvedené skôr teoretické ustanovenie sa len minimálne naplňovalo.

Podľa dikcie zákona Matica slovenská spolupôsobila s orgánmi štátnej správy pri vedení svojich členov k aktívnej účasti na úseku kultúrno-osvetovej činnosti, ako aj spoločensko-politickej výchovy v záujme upevňovania ich národného povedomia a vzťahov voči občanom iných národností v duchu vtedy proklamovaného „československého socialistického vlastenectva“ a „proletárskeho internacionalizmu“.

Základnou organizačnou zložkou členskej základne bol podľa zákona miestny odbor Matice slovenskej, ktorý združoval individuálnych, kolektívnych a čestných členov. Činnosť miestnych odborov mala vyplývať z poslania a úloh Matice slovenskej s prihliadnutím na miestne potreby a podmienky.

Na utvorenie miestneho odboru dával súhlas príslušný okresný národný výbor po prerokovaní s výborom Matice slovenskej. Uvedené ustanovenie v praxi znamenalo, že miestne odbory v zásade nevznikali.

Miestny odbor viedol výbor na čele s predsedom, ktorých volili členovia miestneho odboru zo svojich radov a to na plenárnej schôdzi na dobu jedného roku. Ustanovujúcu plenárnu schôdzu musel zvolať príslušný okresný národný výbor. Predsedu a výbor miestneho odboru potvrdzoval príslušný okresný národný výbor. Takto vznikli legislatívno-politické bariéry na reálnu paralyzáciu kreovania miestnych odborov.

Podľa matičného zákona miestny odbor mal právnu subjektivitu a mohol nadobúdať práva, zaväzovať sa a hospodáriť s vlastným majetkom. V prípade zániku miestneho odboru prechádzal jeho majetok, práva a záväzky na osvetové zariadenie príslušného národného výboru. Ak také nebolo, tak na vtedajší národný výbor.

Podrobnosti o vzniku a zániku miestnych odborov, o členstve, o pôsobnosti a spôsobe rokovania orgánov členskej základne mal upraviť výbor Matice slovenskej so súhlasom ministerstva kultúry.

Predmetný zákon o Matici slovenskej z roku 1973 (zákon SNR č. 167/1973 Zb.) nadobudol účinnosť k 1. 1. 1974 a jeho normalizačný charakter a administratívno-centralizačný či dokonca likvidačný dosah na členskú základňu Matice slovenskej vyplýval okrem iného aj z § 12 tohto zákona, kde sa doslova uvádzalo, citujeme:

„O ďalšom pôsobení a organizačnom začlenení miestnych odborov utvorených podľa zákona SNR č. 97/1968 Zb. o Matici slovenskej rozhodne príslušný okresný národný výbor po prerokovaní s výborom Matice slovenskej do šiestich mesiacov od nadobudnutia účinnosti zákona." Uvedené ustanovenie a spoločensko-politická situácia znamenala postupný zánik po roku 1968 oživotvorených miestnych odborov. Výsledok bol teda jasný. Pôvodné miestne odbory MS zanikli a nové miestne odbory MS nevznikli. Teoretickú právnu možnosť existencie členskej základne MS poprela politická normalizačná prax v rokoch 1973 – 1989.

Po 17. novembri 1989 a na začiatku revolučných (spoločenských, demokratických, štátoprávnych a ekonomických) zmien vznikla potreba ešte pred prijatím nového zákona o Matici slovenskej aspoň novelizovať existujúcu matičnú legislatívu.

Bývalý normalizačný zákon č. 167/1973 Zb. o Matici slovenskej bol preto po novembri 1989 v súvislosti s nastupujúcimi demokratizačnými procesmi zmenený (doplnený) jeho krátkou novelou a to **zákonom SNR č. 197/1990 Zb. z 18. mája 1990.** Bolo legislatívne zdôraznené, že základnou organizačnou zložkou členskej základne Matice slovenskej je miestny odbor Matice slovenskej, ktorý združuje individuálnych, kolektívnych a čestných členov.

Návrh poslancov Slovenskej národnej rady na vydanie zákona Slovenskej národnej rady, ktorým sa menil a dopĺňal zákon Slovenskej národnej rady č. 167/1973 Zb. o Matici slovenskej, obsahovala parlamentná tlač č. 178. Návrh odôvodnil v máji 1990 v slovenskom parlamente (vtedy v Slovenskej národnej rade) poslanec SNR A. M. Húska, ktorý okrem iného o Matici slovenskej uviedol: „Treba povedať, že určitý čas bola vlastne jedinou reprezentantkou slovenského národa, a teda tvorila akúsi hlbinu bezpečnosti. Zároveň pre nás predstavovala aj určitý veľmi dôležitý faktor vyzrievania, faktor spájania. Aj teraz, najmä teraz, je pre nás takáto nadstranícka organizácia veľmi dôležitá, lebo nám pripomína, ako už v minulom storočí krásnym spôsobom prekleňovala napríklad konfesionálne rozdiely v nádhernej dvojici Moysesa a Kuzmányho, ďalej v jej práci so slovenskou diaspórou, to znamená s úsilím udržať vzťah so všetkými roz(s)tratenými Slovákmi. Vieme, že boli ťažké problémy apóniovských zákonov, ťažké problémy sme mali dokonca aj v novotnovskom a konsolidačno-normalizátorskom izolovaní, kde Matica slovenská stratila svoju možnosť mať členskú základnú. Bohužiaľ, bolo to tak, ale teraz ide o nápravu." Pri parlamentnom návrhu poslanec SNR Húska dobovo zdôraznil, že sa doplňuje doterajší legislatívny stav tak „aby bola možnosť vytvárania členskej základne, aby sa uznalo, že základným súdom Matice slovenskej sú miestne odbory. Pri prerokúvaní vo výboroch boli ešte urobené príslušné úpravy v textácii pôvodného zákona, v ktorom sa ešte veľmi silne odrážala stará ideológia režimu".[27]

Známe udalosti z novembra 1989 odštartoval proces demokratizácie spoločnosti a opätovného celonárodného oživotvorenia Matice slovenskej, hlavne jej aktívnej celospoločenskej činnosti a masovej členskej základne. V roku 1989 spontánne vznikali

[27] Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=74913 (Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna.) Vystúpenie poslanca SNR A. M. Húsku v NR SR 18. mája 1990.

(obnovovali) sa miestne odbory Matice slovenskej. Medzi prvými bol Miestny odbor Matice slovenskej Bratislava I. [28] V Martine bolo 6. 12. 1989 prijaté *Vyhlásenie aktívu Matice slovenskej k spolkovému hnutiu v súčasnom spoločenskom pohybe* s výzvou na zakladanie miestnych odborov, tiež spojenú s výzvou na zvolanie valného zhromaždenia MS a s výzvou na urýchlené prijatie nového zákona o Matici slovenskej. Dňa 20. januára 1990 prijal výbor Matice slovenskej *Vyhlásenie výboru Matice slovenskej národu*, následne *Slovo na uváženie slovenskému národu* z 10. mája 1990. Oživujúce valné zhromaždenie Matice slovenskej sa uskutočnilo v Martine a to v dňoch 10. až 11. augusta 1990. Uznesenie z tohto zhromaždenia okrem iného žiadalo „urýchlené ukončenie legislatívnych prác na novom zákone o MS... a prijatie zákona o slovenčine ako štátnom a úradnom jazyku na celom území SR bez výnimky, ako aj zákon o zákaze majorizácie občanov slovenskej národnosti v národnostne zmiešaných oblastiach SR. Do troch mesiacov po prijatí zákona o štátnom a úradnom jazyku vytvoriť komisiu, ktorá spracuje návrh súboru zákonných opatrení, ktoré sa stanú zárukou rozvoja slovenského etnika na národnostne zmiešanom území južného Slovenska“.[29] Historické martinské valné zhromaždenie Matice slovenskej zvolilo 39-členný výbor Matice slovenskej (z toho 13-členné predsedníctvo MS), za predsedu MS zvolilo Jozefa Markuša a za správcu MS Imricha Sedláka[30]. Zároveň zvolilo 5-členný Dozorný výbor Matice slovenskej.

Z hľadiska vtedajších postojov Matice slovenskej k problémom národnej slovenskej legislatívy – vyjadril výbor Matice slovenskej 28. 9. 1990 „nespokojnosť s dlhotrvajúcou prípravou ústavného zákona SNR o štátnom a úradnom jazyku SR“.[31] Matica slovenská iniciovala Prvé celonárodné zhromaždenie z 5. 10. 1990, konané v Bratislave, s prijatým dokumentom *Za tú našu slovenčinu*, kde sa deklarovali princípy zákona SNR o úradnom jazyku v SR spolu s výzvou voči SNR na urýchlenie legislatívneho procesu v duchu návrhu „matičného zákona“.[32] Druhé celonárodné zhromaždenie zorganizovala Matica slovenská 24. 10. 1990 v Uhrovci s vyjadrením nespokojnosti voči dovtedajším legislatívnym postupom SNR ohľadom zákona o úradnom jazyku. Tretie celonárodné zhromaždenie konané v Bratislave 11. 3. 1991, s prijatým dokumentom *Za suverénne Slovensko* oslovilo prostredníctvom *memoranda* občanov, „aby sa zjednotili vo svojom úsilí o dosiahnutie štátnej zvrchovanosti“.[33] Inak po prijatí zákona o Matici slovenskej sa pri príležitosti výročia Memoranda národa slovenského uskutočnilo v Martine 8. 6. 1991 Štvrté celonárodné zhromaždenie a prijalo *druhé Memorandum národa slovenského* s požiadavkou na prijatie Deklarácie o štátnej suverenite. Ešte dodajme, že Matica slovenská iniciovala

---

[28] Miestny odbor MS Bratislava I vznikol 7. decembra 1989. Dnes je to Miestny odbor MS Bratislava-Staré mesto.

[29] *TRI ROKY OBNOVENEJ ČLENSKEJ ZÁKLADNE MATICE SLOVENSKEJ.* Zostavili: Ladislav Paška – Cyril Žuffa. Martin : Matica slovenská, 1994, s. 52.

[30] Správcu MS Imricha Sedláka neskôr nahradil v priebehu funkčného obdobia 1990 – 1992 Štefan Hanakovič.

[31] *TRI ROKY OBNOVENEJ ČLENSKEJ ZÁKLADNE MATICE SLOVENSKEJ.* Zostavili: Ladislav Paška – Cyril Žuffa. Martin : Matica slovenská, 1994, s. 92.

[32] *TRI ROKY OBNOVENEJ ČLENSKEJ ZÁKLADNE MATICE SLOVENSKEJ.* Zostavili: Ladislav Paška – Cyril Žuffa. Martin : Matica slovenská, 1994, s. 92.

[33] *TRI ROKY OBNOVENEJ ČLENSKEJ ZÁKLADNE MATICE SLOVENSKEJ.* Zostavili: Ladislav Paška – Cyril Žuffa. Martin : Matica slovenská, 1994, s. 93.

Piate celonárodné zhromaždenie 5. 10. 1991 v Komárne, kde sa hodnotil „neutešený stav porušovania zákona SNR o úradnom jazyku, intenzívne premenovanie ulíc, obcí, miest, snahu potláčať slovenčinu vo výchove, vzdelávaní, v informatike a pod.“ To boli hlavné iniciatívy Matice slovenskej vo vzťahu k aktuálnym legislatívnym základom Slovenskej republiky. Navyše na pôde Matice slovenskej v Bratislave vznikol 9. 10. 1991 *Stôl národnej dohody* a v roku 1991 (8. 11. 1991) sa v Martine zišli delegáti miestnych odborov MS s deklarovanou podporou suverenity (zvrchovanosti) Slovenska a spoločne odsúdili snahu „odsunúť MS na periférium spoločenského života“.[34]

4. Zákon Slovenskej národnej rady č. 196/1991 Zb. o Matici slovenskej

Zákon Slovenskej národnej rady č. 196/1991 Zb. o Matici slovenskej z 26. apríla 1991 bol prvým matičným zákonom v nastupujúcom postkomunistickom a demokratickom období, kde celospoločensky „ožila“ Matica slovenská a jej opätovne široká a aktívna členská základňa a to na prahu nových – prevratných štátoprávnych zmien. Vládny návrh zákona Slovenskej národnej rady o Matici slovenskej bol v marci 1991 predložený na rokovanie vlády SR (počas pôsobenia V. Mečiara ako predsedu vlády SR) pod číslom: 564/1991. Podľa odôvodnenia vládneho návrhu Matica slovenská bola z hľadiska jej vnútornej organizačnej štruktúry pokladaná za právnickú osobu sui generis.

Matica slovenská bola v zákone z roku 1991 definovaná ako národná kultúrna a vedecká ustanovizeň, ktorej spoločenským poslaním je národne a vlastenecky pôsobiť na území Slovenskej republiky i mimo jej územia. Zároveň mala kultivovať lásku k vlasti, pestovať mravnosť a pozdvihovať kultúrnu úroveň slovenského národa s tým, že združovala tvorcov a priaznivcov slovenskej kultúry a napomáhala jej rozvoj, chránila a rozvíjala národné dedičstvo ako národnú a kultúrnu hodnotu. Sídlom Matice slovenskej bol Martin.

Z hľadiska svojho postavenia bola Matica slovenská právnickou osobou, ktorá vystupovala v právnych vzťahoch vo svojom mene a niesla zodpovednosť vyplývajúcu z týchto vzťahov.

Predstaviteľom Matice slovenskej bol predseda Matice slovenskej, ktorý bol súčasne predsedom spolkovej zložky. Predseda Matice slovenskej reprezentoval Maticu slovenskú navonok. Štatutárnym orgánom Matice slovenskej ako celku bol predseda Matice slovenskej a správca. Vo veciach týkajúcich sa Matice slovenskej ako celku konali obaja (predseda a správca) spoločne.

Organizačnú štruktúru Matice slovenskej tvorila teda spolková zložka MS a inštitučná zložka Matice slovenskej.

Spolková zložka MS bola podľa zákona právnickou osobou v rámci úloh vymedzených stanovami MS, kde vystupovala v právnych vzťahoch vo svojom mene a niesla majetkovú zodpovednosť vyplývajúcu z týchto vzťahov.

Stanovy spolkovej zložky upravovali pôsobnosť a spôsob ustanovenia orgánov, práva a povinnosti členov, zásady hospodárenia, ako aj ďalšie veci podľa osobitných

[34] *TRI ROKY OBNOVENEJ ČLENSKEJ ZÁKLADNE MATICE SLOVENSKEJ.* Zostavili: Ladislav Paška – Cyril Žuffa. Martin : Matica slovenská, 1994, s. 94.

predpisov. Zároveň určovali, kto plní funkciu štatutárneho orgánu spolkovej zložky a akým spôsobom koná a vystupuje navonok. Tiež vymedzili, v ktorých veciach týkajúcich sa Matice slovenskej ako celku koná štatutárny orgán spolkovej zložky spoločne s inštitučnou zložkou.

Základnými organizačnými jednotkami spolkovej zložky boli podľa zákona miestne odbory a záujmové odbory Matice slovenskej.

Tieto odbory vznikali na základe dobrovoľnosti, združovali členov Matice slovenskej a podieľali sa na plnení úloh Matice slovenskej v rámci svojich územných obvodov alebo na základe určitých záujmov.

Samotný miestny odbor alebo záujmový odbor Matice slovenskej bol právnickou osobou v rozsahu vymedzenom stanovami spolkovej zložky. Zároveň vystupoval v právnych vzťahoch vo svojom mene a niesol zodpovednosť vyplývajúcu z týchto vzťahov.

Stanovy miestneho odboru alebo záujmového odboru Matice slovenskej upravovali práva a povinnosti členov, pôsobnosť a spôsob ustanovenia orgánov, zásady hospodárenia s majetkom a ďalšie podrobnosti o organizácii a činnosti odboru.

Inštitučná zložka Matice slovenskej bola právnickou osobou, ktorá v rámci úloh vymedzených jej štatútom vystupovala v právnych vzťahoch vo svojom mene. Zodpovednosť vyplývajúcu z týchto vzťahov nieslo aj pracovisko Matice slovenskej.

Základnou organizačnou jednotkou inštitučnej zložky bolo podľa zákona o Matici slovenskej z roku 1991 pracovisko. Počet pracovísk, ich štruktúru a náplň činnosti určoval štatút, ktorý schvaľovalo Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a orgán spolkovej zložky príslušný podľa stanov. Štatút vymedzil, v ktorých veciach týkajúcich sa Matice slovenskej ako celku konal štatutárny orgán inštitučnej zložky spoločne so spolkovou zložkou. Stanovy spolkovej zložky naopak stanovovali, v ktorých veciach ako celok MS koná štatutárny orgán MS spolkovej časti spoločne s matičnou inštitučnou zložkou. Tiež stanovy vymedzovali, kto plní funkciu štatutárneho orgánu spolkovej časti MS a akým spôsobom vystupuje navonok.

Pracoviská riadil správca Matice slovenskej, ktorý bol štatutárnym orgánom inštitučnej zložky. Správcu Matice slovenskej vymenúval a odvolával na návrh orgánu spolkovej zložky príslušného podľa stanov spolkovej zložky samotný minister kultúry Slovenskej republiky.

Podľa odborných názorov „v zákone z roku 1991 je v porovnaní so spolkovou zložkou nevyvážene definovaná inštitučná zložka a jej väzby na spolkovú zložku... Predstaviteľom Matice slovenskej bol predseda, ktorý bol súčasne predsedom spolkovej zložky a reprezentoval Maticu slovenskú navonok, správca bol štatutárnym orgánom inštitučnej zložky... I keď pri komunikácii medzi spolkovou a inštitučnou zložkou nevznikli vážnejšie problémy, predsa prepojenosť medzi nimi bola zákonom riešená nevyhovujúco“.[35]

---

[35] WINKLER, Tomáš – ELIÁŠ, Michal a kolektív. *Matica slovenská: Dejiny a prítomnosť*. Martin : Matica slovenská, 2003, s. 428-429. „Boli tu v podstate dve zložky – spolková a inštitučná, ich prepojenie bolo viac-menej personálne, teda akási personálna únia“ (s. 429).

Pri plnení základných úloh Matice slovenskej prednostne získavala Matica podľa zákona všetky slovaciká. Zákon uvádzal, že MS zhromažďuje, skúma, ochraňuje, spracúva a vhodnou formou sprístupňuje všetky dokumenty dôležité pre poznanie slovenského národa a Slovenska, jeho dejín a kultúry. Matica bola národným bibliografickým centrom a plnila funkciu národnej knižnice Slovenska a Slovákov. Bola ústrednou knižnicou Slovenskej republiky, archívu literatúry a umenia, bola v postavení ústredného literárneho múzea a ústredia biografie, v súlade so úlohami utvárala informačné systémy.

Uvedené úlohy Matice slovenskej v tejto časti zákona v podstate do značnej miery zodpovedali ustanoveniam v zákonoch o MS z rokov 1954, 1968 a 1973. Podľa odborných názorov „táto funkcia Matice slovenskej ju vlastne zachraňovala pred nepriazňou času a zabezpečovala aj v časoch totality jej trvanie. Túto svoju úlohu si plnila v pomerne dobrých podmienkach na vysokej profesionálnej úrovni, po roku 1989 najmä v spolupráci so zahraničím..." [36]

Matica slovenská budovala a rozširovala členskú základňu a utvárala podmienky pre samovzdelávaciu a vzdelávaciu činnosť MS v oblasti národnej kultúry.

V zmysle zákona sa zúčastňovala na rozvoji miestnej a regionálnej kultúry, na obsahovom a ekonomickom zabezpečovaní miestnych, regionálnych, národných a medzinárodných kultúrnych podujatí.

Samotná Matica slovenská organizovala skupiny odborníkov na výskum dôležitých spoločenskovedných otázok a skupiny odborníkov a svojich zástupcov zaoberajúcich sa postavením Slovákov na celom území Slovenska.

Tiež napomáhala zachovávanie hodnoty hmotnej a nehmotnej národnej kultúry a prírody Slovenska.

Súčasťou jej úloh bol rozvoj stykov so Slovákmi žijúcimi mimo územia Slovenskej republiky a s ich kultúrnymi a vedeckými inštitúciami a spolkami. Matica skúmala ich dejinný a kultúrny vývin, poskytovala a sprostredkúvala im pomoc pri uspokojovaní národnokultúrnych potrieb.

Z ďalších úloh MS uveďme spoluprácu s hromadnými informačnými prostriedkami, kultúrnymi a vedeckými inštitúciami pri poznávaní a sprístupňovaní dejín a života slovenského národa a jeho významných osobností.

Zákon umožňoval Matici slovenskej zakladať nadácie a MS mohla poskytovať štipendijné pobyty doma i v zahraničí. Matica slovenská spolupracovala s domácimi a zahraničnými národnými a ďalšími inštitúciami a spolkami.

Podľa zákona o Matici slovenskej z roku 1991 mohla vykonávať vlastnú hospodársku činnosť doma aj v zahraničí. Pre hospodárenie spolkovej zložky platil osobitný predpis, hospodárenie inštitučnej zložky upravoval osobitný predpis.

Na základe zákonného zmocnenia (zo zákona č. 196/1991 Zb. o Matici slovenskej) 14. apríla 1992 schválil minister kultúry SR Štatút Matice slovenskej. V ňom sa okrem iného uvádzalo, že Slovenská národná knižnica je národnou knižnicou Slovenska

---

[36] WINKLER, Tomáš – ELIÁŠ, Michal a kolektív. *Matica slovenská: Dejiny a prítomnosť*. Martin : Matica slovenská, 2003, s. 429.

a Slovákov, národným bibliografickým a databázovým centrom, ústrednou knižnicou Slovenskej republiky.

Nový Štatút MS z 22. februára 1993 (schválený Ministerstvom kultúry SR 24. 2. 1993) vo vzťahu k inštitučnej zložke stanovoval organizáciu Matice slovenskej. Podľa § 2 ods. 4, 5 a 6 tohto štatútu samotnú matičnú inštitučnú organizáciu tvorili:

- Matica slovenská – Archív literatúry a umenia,
- Matica slovenská – Slovenské národné literárne múzeum, Biografický ústav,
- Matica slovenská – Ústav pre zahraničných Slovákov,
- spoločné pracoviská: Vydavateľstvo Matice slovenskej, Ekonomicko-technický útvar MS, Sekretariát predsedu MS a Sekretariát správcu MS.

Súčasťou matičnej organizácie bolo aj Členské ústredie Matice slovenskej.

Ešte 8. augusta 1992 valné zhromaždenie schválilo Stanovy spolkovej zložky Matice slovenskej, ktoré bolo doplnené Snemom predsedov miestnych odborov Matice slovenskej v Martine 7. 8. 1993. Stanovy upravovali najmä podmienky členstva v Matici slovenskej. Organizáciu spolkovej zložky tvorili: miestne a záujmové odbory MS, domy a oblastné strediská MS, členské ústredie a Slovenské národné noviny. Orgánmi spolkovej zložky bolo valné zhromaždenie MS, výbor Matice slovenskej, dozorný výbor Matice slovenskej, predseda Matice slovenskej a predsedníctvo Matice slovenskej.

Z hľadiska vtedajších matičných spoločenských, politických a legislatívnych aktivít uveďme, že 17. 1. 1992 sa uskutočnil Stôl národnej dohody na pôde Matice slovenskej za prítomnosti vtedajších politických strán a hnutí: KDH, ODÚ-VPN. DS, HZDS, SZS, SNDH, MNI, MKDH, SDĽ, SNS, Spolužitie a tiež zástupcov Predsedníctva SNR, kde sa riešila problematika návrhu Ústavy Slovenskej republiky a zabezpečenia suverenity (zvrchovanosti) a medzinárodnoprávnej subjektivity Slovenska. Dňa 12. 2. 1992 zaslal predseda Matice slovenskej J. Markuš otvorený list predsedovi SNR J. Mikloškovi, kde Matica slovenská, citujeme: „Prejavuje znepokojenie nad činnosťou Komisie Predsedníctva SNR pre dohľad nad činnosťou nad dodržiavaním zákona SNR o úradnom jazyku, neplnenie dohôd a sľubov zo spoločných rokovaní SNR a MS.“[37] Šieste celonárodné zhromaždenie v Bratislave z 11. 3. 1992 a Matica slovenská „vyzvali slovenský národ a národnosti k vzájomnému pochopeniu, tolerancii a k riešeniu zložitých spoločenských a ekonomických pomerov Slovenska“.[38]

V záujme komplexnosti pohľadu na činnosť Matice slovenskej na národnostne zmiešanom území Slovenska uveďme, že 3. marca 1990 sa uskutočnilo Prvé stretnutie Slovákov južného Slovenska v Šuranoch 3. 3. 1990 s prijatím *Memoranda Slovákov južného Slovenska SNR a vláde Slovenskej republiky.*[39] Okrem iného protestovalo

---

[37] *TRI ROKY OBNOVENEJ ČLENSKEJ ZÁKLADNE MATICE SLOVENSKEJ.* Zostavili: Ladislav Paška – Cyril Žuffa. Martin : Matica slovenská, 1994, s. 95-96.

[38] *TRI ROKY OBNOVENEJ ČLENSKEJ ZÁKLADNE MATICE SLOVENSKEJ.* Zostavili: Ladislav Paška – Cyril Žuffa. Martin : Matica slovenská, 1994, s. 96.

[39] Druhé stretnutie sa uskutočnilo 14. 4. 1990 (Šurany) – *Slovo na uváženie slovenskému národu* (názov prijatého dokumentu). Tretie stretnutie bolo 23. 6. 1990 (Šurany) – *Výzva.* Štvrté stretnutie 11. 5. 1991 (Šurany) – *Vyhlásenie zo zhromaždenia obyvateľov južného Slovenska v Šuranoch dňa 11. mája 1991.*

proti obmedzovaniu slovenskej suverenity na južnom Slovensku, žiadalo zriadiť Ústav slovenskej a československej štátnosti pri Matici slovenskej a požadovalo vytvoriť príslušnú komisiu pri Slovenskej národnej rade.

5. Zákon Národnej rady SR č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej

Zákon Národnej rady SR č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej z 13. februára 1997[40] bol dôsledkom výraznej a aktívnej účasti Matice slovenskej a jej členov a priaznivcov na spoločenským zmenách v podmienkach samostatného štátu a odrážal dlhodobý historický a legislatívny vývoj Matice slovenskej.[41]

Uveďme ešte: *Stretnutie matičiarov z južného Slovenska* (N. Zámky 25. mája 1991), *Žiadosti Slovákov z južného Slovenska* (Komárno 28. 10. 1991), *Vyhlásenie občanov južného Slovenska* (Komárno 2. 3. 1992), *Vyhlásenie výboru Matice slovenskej prijaté na mimoriadnom zasadnutí dňa 28. 9. 1990 v Bratislave*. Pozri aj napríklad: *Návrh ústavného zákona SNR o postavení slovenského jazyka ako štátneho jazyka v Slovenskej republike* (Matica slovenská a skupina poslancov SNR, 1990). *Ide o jazykový zákon* (Návrh odporúčaní, október 1991). *Vyhlásenie konferencie predsedov MO MS 2. 11. 1990 v Martine*. *Stanovisko Matice slovenskej k návrhu Ústavy Slovenskej republiky* (16. 1. 1992). *Stanovisko k snahám politických predstaviteľov Maďarskej národnosti vyhlásiť na južnom Slovensku autonómiu* (Výbor MS, 20. 6. 1992).

[40] Podľa uznesenia z 13. februára 1997 Národná rada Slovenskej republiky schválila návrh skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na vydanie zákona Národnej rady Slovenskej republiky o Matici slovenskej (tlač 577) s pozmeňujúcimi a doplňujúcimi návrhmi poslancov z rozpravy (tlač 577a). Návrh skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na vydanie zákona Národnej rady Slovenskej republiky o Matici slovenskej číslo: 1684/1996-sekr. (tlač 577), ktoré pôvodne predložili do NR SR ešte v decembri 1996 poslanci P. Brňák, E. Garajová a J. Prokeš.

[41] Z dôvodovej správy z decembra 1996 k návrhu zákona o Matici slovenskej schváleného NR SR v roku 1997. „Politické zmeny po roku 1948 vnútili Matici slovenskej zmenený vzťah k štátu a okliešťenie jej historických funkcií. Zákon Slovenskej národnej rady č. 4 z r. 1954 konštituoval Maticu slovenskú ako štátnu inštitúciu. Zrušil jej dovtedajšie spolkové hnutie a určil jej zberateľské, dokumentačné a konzervačné funkcie vo vzťahu k tlačeným dokumentom, rukopisným materiálom, literárno-múzejným pamiatkam. Napriek tomu, že tento zákon inštitucionalizoval činnosti, ktoré sa dovtedy vykonávali nekomplexne (umožnil fungovanie Slovenskej národnej knižnice, zriadil Ústredný archív a Ústredné literárne múzeum a ďalšie pracoviská), znamenal mimoriadne vážny zásah do jej dovtedajšieho mechanizmu a predchádzajúcej činnosti ako nezávislej ustanovizne. Nasledujúci zákon z roku 1968 Matici slovenskej vrátil a priznal právo organizovať aj spolkový život. Zákon z roku 1973 jej toto právo de facto odobral. Spoločensko-politický a hospodársky vývoj na Slovensku po roku 1989 opäť nastolil problém ďalšieho osudu a vývoja Matice slovenskej. Novelou zákona Slovenskej národnej rady č. 197/1990 Zb., ktorým sa zmenil zákon Slovenskej národnej rady č. 167/1973 Zb. o Matici slovenskej sa znovu konštituovala spolková zložka. Úsilie prispôsobiť činnosť Matice slovenskej novým politickým a ekonomickým podmienkam sa odrazilo v prijatí zákona Slovenskej národnej rady č. 196/1991 Zb. o Matici slovenskej. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o navrátení majetku Matici slovenskej vrátil späť Matici slovenskej časť majetku, ktorý jej bol odňatý v období od 25. 2. 1948 do 31. 12. 1989. Tým sa v Matici slovenskej položili základy nových majetkových vzťahov a utvárania nových vzťahov Matice slovenskej k štátu. Postavenie a základné úlohy Matice slovenskej, jej organizačnú štruktúru dosial určuje zákon Slovenskej národnej rady č. 196/1991 Zb. o Matici slovenskej, ktorý reagoval na premeny Matice slovenskej uskutočnené po novembri 1989, osobitne tým, že definoval jej nové spoločenské poslanie, úlohy, organizačnú štruktúru, najmä utváranie jej spolkovej zložky. Tento zákon viedol k formovaniu dvojzložkovej organizačnej štruktúry Matice slovenskej (spolková a inštitučná zložka). Bližšie nedefinoval Maticu slovenskú ako celok ako právnickú osobu, čo v jej vývoji spôsobilo rôznorodosť výkladu o jej hospodárení. Na rozdiel od spolkovej zložky ako právnickej osoby, ktorej základné organizačné jednotky boli uznané ako právnické osoby, inštitučnú zložku chápal len ako nedeliteľnú právnickú osobu, čím neumožnil ustanoviť Slovenskú národnú knižnicu a ďalšie inštitúcie ako právnické osoby. Zákon

Zákon č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej (prijatý Národnou radou SR 13. februára 1997) napriek niektorým významným zmenám (novelizáciám) platí doteraz, t. j. do publikovania tohto príspevku. Treba však uviesť, že tento zákon prešiel vývojom so zásadnými zmenami, preto medzi pôvodným znením a doterajšími textom zákona musíme výrazne rozlišovať.

Pôvodne „zákon o Matici slovenskej sa pripravoval ako osobitná poslanecká iniciatíva koaličného vládneho zoskupenia a na rokovanie Národnej rady Slovenskej republiky ho predkladali poslanci Peter Brňák, Jozef Prokeš a Eva Garajová... obsiahnuté v ňom boli projektované ciele zo stanov, ktoré boli prijaté 22. septembra 1995 na valnom zhromaždení v Rimavskej Sobote... Podstata zákona o Matici slovenskej, ktorý bol prijatý ústavnou väčšinou, spočíva v tom, že sa táto národná kultúrna ustanovizeň po polstoročnom totalitnom poštátnení znova prinavrátila svojmu pôvodnému poslaniu – stala sa verejnoprávnou inštitúciou, otvorenou každému, riešiacou najaktuálnejšie úlohy slovenského života...“[42]

„... Základný zmysel jej existencie – ochrana národnej identity, teda toho fenoménu, ktorý pretrváva a treba ho nielen zachovať, ale aj rozvíjať v integrujúcej sa Európe.“[43]

Matica slovenská bola charakterizovaná podľa doterajšieho textu zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej ako verejnoprávna ustanovizeň, ktorá je právnickou osobou so sídlom v Martine. Podľa dôvodovej správy: „Navrhovaný zákon upravuje právnu subjektivitu nielen Matice slovenskej ako celku, ale aj jej jednotlivých stálych pracovísk, základných organizačných jednotiek spolkovej zložky i podnikateľských subjektov. Vzájomný vzťah a právne postavenie jednotlivých zložiek definuje ako rovnocenné a vyvážené, eliminuje dominanciu niektorej z nich. Navrhovaný zákon sám o sebe neznamená zvýšenie požiadaviek na štátny rozpočet Slovenskej republiky. Navrhovaný zákon však predpokladá, že ak si štát objedná ďalšie alebo rozšírené služby v Matici slovenskej, primerane zvýši aj štátnu dotáciu na jej činnosť. Finančné náklady na zriadenie Slovenského literárneho ústavu a Slovenského historického ústavu boli zohľadnené v štátnom rozpočte na rok 1997.“[44]

Orgány Matice slovenskej boli podľa zákona o Matici slovenskej:

1. valné zhromaždenie Matice slovenskej,
2. výbor Matice slovenskej,
3. predseda Matice slovenskej,
4. dozorný výbor Matice slovenskej.

Valné zhromaždenie bolo podľa zákona o Matici slovenskej najvyšším orgánom Matice slovenskej a tvorili ho delegáti jednotlivých odborov a pracovísk Matice

---

nechápal Maticu slovenskú ako zriaďovateľa ďalších organizácií s odvodenou právnou legitimitou od Matice slovenskej.“ Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=74913 (Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna.)

[42] WINKLER, Tomáš – ELIÁŠ, Michal a kolektív. *Matica slovenská: Dejiny a prítomnosť*. Martin : Matica slovenská, 2003, s. 430-431. „Táto jej vonkajšia a vnútorná nezávislosť od štátu a od politiky vytvára z Matice slovenskej celok, stáva sa skutočne nadrezortnou, nadkonfesijnou a nadstraníckou ustanovizňou.“

[43] WINKLER, Tomáš – ELIÁŠ, Michal a kolektív. *Matica slovenská: Dejiny a prítomnosť*. Martin : Matica slovenská, 2003, s. 432.

[44] Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=74913 (Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna.)

slovenskej delegovaní podľa stanov Matice slovenskej, ako aj členovia výboru Matice slovenskej. Do pôsobnosti valného zhromaždenia patrilo (resp. doteraz patrí) najmä:

- prerokúvanie zásadných otázok zamerania a činnosti Matice slovenskej,
- schvaľovanie stanov Matice slovenskej a ich zmien,
- voľba a odvolanie výboru Matice slovenskej,
- voľba a odvolanie predsedu Matice slovenskej,
- schvaľovanie zásad hospodárenia Matice slovenskej.

Výbor Matice slovenskej zostal najvyšším výkonným orgánom Matice slovenskej. Do pôsobnosti výboru Matice slovenskej patrili (resp. doteraz patrí) najmä:

- rozhodovanie o zriadení alebo o založení organizačnej zložky, pracoviska alebo odboru Matice slovenskej,
- rozhodovanie o založení alebo o zriadení právnických osôb, v ktorých jediným alebo väčšinovým zakladateľom alebo zriaďovateľom je Matica slovenská,
- zvolávanie valného zhromaždenia,
- prerokúvanie a schvaľovanie správ o hospodárení a rozpočte Matice slovenskej.

Predseda Matice slovenskej je podľa zákona štatutárnym orgánom Matice slovenskej a najvyšší predstaviteľom Matice slovenskej, ktorý ju reprezentuje navonok. Zároveň je predsedom výboru Matice slovenskej. Do pôsobnosti predsedu MS patrilo (resp. doteraz patrí) najmä riadenie a koordinácia celkovej činnosti Matice slovenskej a vedenie valného zhromaždenia. Tiež tu je kompetencia v oblasti riadenie a koordinovanie činnosti vybraných subjektov[45] Matice slovenskej. Zástupcom predsedu Matice slovenskej je podľa zákona správca Matice slovenskej, pričom pracovný pomer predsedu Matice slovenskej sa zakladal voľbou.

Novelou zákona o Matici slovenskej z roku 2000 došlo k rozsiahlemu (a bezprecedentnému) zásahu do dlhoročného poslania, organizácie, činnosti a majetkovej podstaty Matice slovenskej.

Podľa odborného názoru „po voľbách roku 1998 koaličná väčšina prijala protimatičný tzv. knižničný zákon... novelou... odčlenila Slovenskú národnú knižnicu (SNK) a Pamätník národnej kultúry... Matica slovenská stratila svoju zbierkotvornú podstatu, ba zákon zrušil aj najzákladnejšiu matičnú úlohu – opatrovať, zveľaďovať a sprítomňovať národné kultúrne dedičstvo“.[46]

---

[45] Slovenský literárny ústav a Slovenský historický ústav.
Stredisko národnostných vzťahov Matice slovenskej.
Krajanské múzeum Matice slovenskej.
Informačné a kultúrne strediská Matice slovenskej v zahraničí.
Oblastné strediská Matice slovenskej.
Spoločné pracoviská Matice slovenskej a právnických osôb zriadených ústrednými orgánmi štátnej správy.
V rokoch 1997 – 2000 boli súčasťou uvedenej matičnej organizácie aj Slovenská národná knižnica v Matici slovenskej a Pamätník národnej kultúry.

[46] WINKLER, Tomáš – ELIÁŠ, Michal a kolektív. *Matica slovenská: Dejiny a prítomnosť*. Martin : Matica slovenská, 2003, s. 432.

Z uvedeného dôvodu musíme preto zákon o Matici slovenskej z roku 1997, z hľadiska jeho legislatívneho obsahu a aplikačného dosahu, dôsledne diferencovať na obdobie rokov 1997 – 2000 a na obdobie rokov 2000 až doteraz.[47]

Z organizačného hľadiska Matica slovenská má od roku 2000 nasledovné organizácie:
I. Miestne, záujmové a vedecké odbory Matice slovenskej.
II.
- Slovenský literárny ústav a Slovenský historický ústav.
- Stredisko národnostných vzťahov Matice slovenskej.
- Krajanské múzeum Matice slovenskej.
- Informačné a kultúrne strediská Matice slovenskej v zahraničí.
- Oblastné strediská Matice slovenskej.

III. Spoločné pracoviská Matice slovenskej a právnických osôb zriadených ústrednými orgánmi štátnej správy.
IV. Archív Matice slovenskej.

Odbor (miestny, záujmový alebo vedecký) združoval členov Matice slovenskej a spolupracoval pri plnení jej úloh v rámci obcí, spoločenských záujmov a vedných disciplín. Odbor (miestny, záujmový alebo vedecký) je právnickou osobou.[48] Prípadné zmluvné prevody vlastníctva nehnuteľného majetku nad 1 milión Sk a zmluvné prevody vlastníctva hnuteľného majetku nad 5 miliónov Sk podľa zákona podliehali predchádzajúcemu súhlasu výboru Matice slovenskej. Uveďme, že stanovy Matice slovenskej upravovali postavenie, pôsobnosť, zloženie, vznik a zánik odboru. Prípadné spory medzi odbormi navzájom riešili a rozhodovali orgány Matice slovenskej.

Spoločné pracoviská Matice slovenskej sú doteraz definované ako obslužné pracoviská, ktoré majú napomáhať plneniu úloh Matice slovenskej.

Matica slovenská na plnenie úloh, ktoré jej vymedzoval zákon, mohla zriaďovať a zakladať aj ďalšie právnické osoby a utvárať pracoviská bez právnej subjektivity.

Podrobnosti o činnosti organizačných zložiek, ustanovizní a spoločných pracovísk Matice slovenskej, o ich postavení a vzťahy medzi nimi ďalej upravovali stanovy Matice slovenskej.

Matica slovenská pri plnení úloh zverených štátom mala podľa zákona spolupracovať a spolupôsobiť pri plnení úloh štátu v oblasti kultúry a vedy zo strany nasledovných matičných ustanovizní:
- Slovenský literárny ústav a Slovenský historický ústav,
- Stredisko národnostných vzťahov Matice slovenskej,
- Krajanské múzeum Matice slovenskej,
- informačné a kultúrne strediská Matice slovenskej v zahraničí,
- oblastné strediská Matice slovenskej.

---

[47] Obdobie Matice slovenskej po roku 2000 sa niekedy nazýva obdobie „neonormalizácie“ alebo obdobie „druhej normalizácie MS“.
[48] Miestny odbor MS je podľa zákonnej legislatívy právnickou osobou od roku 1968 až doteraz. Dokonca právna subjektivita MO MS bola formálne zachovaná aj v normalizačnom období.

Slovenský literárny ústav a Slovenský historický ústav existujú podľa zákona o Matici slovenskej ako vedecké pracoviská Matice slovenskej pre základný slovakistický výskum a výskum slovenskej histórie. Takto existovali ako právnické osoby, ktorých zriaďovateľom bola Matica slovenská. Riaditeľov vymenúval a odvolával predseda Matice slovenskej.

Stredisko národnostných vzťahov Matice slovenskej bolo podľa zákona organizačnou zložkou Matice slovenskej. Uvedené stredisko pôsobilo ako koordinátor výskumu a dokumentácie vzťahov medzi slovenským národom a národnostnými menšinami žijúcimi v Slovenskej republike, ako aj na konzultovanie otázok z tejto problematiky so zainteresovanými subjektmi. Samotného riaditeľa vymenúval a odvolával predseda Matice slovenskej.

Krajanské múzeum Matice slovenskej pôsobilo podľa platnej legislatívy ako ústredné pracovisko pre styk a spoluprácu so Slovákmi žijúcimi mimo územia Slovenskej republiky a na udržiavanie a rozvíjanie ich národnej identity a vzťahov k Slovenskej republike. Vedúceho Krajanského múzea vymenúval a odvolával predseda Matice slovenskej.

Informačné a kultúrne strediská Matice slovenskej v zahraničí boli v zmysle zákona pracoviská Matice slovenskej na informovanie o Slovensku, na propagáciu Slovenska vo svete a na spoluprácu so Slovákmi žijúcimi v zahraničí.

Úlohy zverené Matici slovenskej štátom podľa zákona o Matici slovenskej boli najmä:

- upevňovať slovenské vlastenectvo,
- prehlbovať vzťah občanov k slovenskej štátnosti,
- robiť základný slovakistický výskum,
- podieľať sa na rozvoji miestnej a regionálnej kultúry,
- pôsobiť najmä na mládež v duchu národných, mravných a demokratických hodnôt,
- zvyšovať národné povedomie Slovákov na jazykovo zmiešaných územiach Slovenskej republiky,
- posilňovať vzťahy kultúr občanov hlásiacich sa k národnostným menšinám a etnickým skupinám na území Slovenskej republiky so slovenskou národnou kultúrou,
- združovať tvorcov a priaznivcov slovenskej kultúry a vedy vo svete,
- podporovať propagáciu Slovenskej republiky aj vlastnými informačnými a kultúrnymi strediskami utvorenými v zahraničí,
- rozvíjať styky s európskymi a svetovými organizáciami pre otázky kultúry, národnej identity, duchovného života a ochrany všeľudských hodnôt,
- zakladať doma i v zahraničí nadácie a fondy na podporu národného a kultúrneho života Slovákov a na oceňovanie najvýznamnejších tvorcov z vymedzených oblastí tvorivej činnosti,
- spolupracovať so štátnymi orgánmi a s orgánmi územnej samosprávy pri rozvoji kultúry a spoločenského života,
- vydávať pôvodnú slovenskú umeleckú tvorbu, vedecké diela a publicistiku,
- spolupracovať pri tvorbe učebníc a učebných textov niektorých predmetov spoločenských vied pre základné školy a stredné školy na základe poverenia Ministerstva školstva Slovenskej republiky.

Matica slovenská mala plniť aj ďalšie úlohy vyplývajúce zo samotnej činnosti orgánov Matice slovenskej.

Vlastný majetok Matice slovenskej predstavovali podľa zákona peniaze, cenné papiere, iné hnuteľné a nehnuteľné veci, ako aj iné majetkové práva a peniazmi oceniteľné hodnoty, ktoré svojou povahou mohli slúžiť na plnenie úloh Matice slovenskej.

Na nakladanie s majetkom štátu, ktorý spravovala Matica slovenská, sa vzťahoval osobitný predpis.[49]

Na plnenie úloh Matice slovenskej podľa platnej legislatívy mali byť poskytované Matici slovenskej dotácie a účelové dotácie zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. S týmito dotáciami hospodárila Matica slovenská vždy podľa osobitných predpisov[50].

Ako sme už uviedli, tak zásadná legislatívna zmena v zákone o Matici slovenskej z roku 1997 nastala v roku 2000 a to zákonom č. 183/2000 Z. z.

Na spresnenie bol to **zákon č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z, o Matici slovenskej z 12. mája 2000.** Svojím § 25 ods. 3 podstatne zasiahol do organizácie a činnosti Matice slovenskej. **Slovenská národná knižnica v Matici slovenskej a Pamätník národnej kultúry sa týmto zákonom zlúčili k 1. júlu 2000 do Slovenskej národnej knižnice v Martine, ktorá prešla tiež od 1. júla 2000 do zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva kultúry. Podľa tohto zákona (§ 25 ods. 5 zákona č. 183/2000 Z. z.) od 1. júla 2000 prešiel majetok štátu, [20] ktorý užívala Slovenská národná knižnica v Matici slovenskej a Pamätník národnej kultúry, zo správy Matice slovenskej do správy Slovenskej národnej knižnice v Martine.** Zároveň z Matice slovenskej na Slovenskú národnú knižnicu v Martine prechádzali práva a povinnosti z majetkovoprávnych vzťahov vrátane pohľadávok a záväzkov vzniknutých v Slovenskej národnej knižnici v Matici slovenskej a v Pamätníku národnej kultúry a to k 1. júlu 2000. Podľa tohto zákona (§ 25 ods. 4 zákona č. 183/2000 Z. z.) prechádzali od 1. júla 2000 práva a povinnosti z pracovnoprávnych vzťahov zamestnancov Slovenskej národnej knižnice v Matici slovenskej a Pamätníka národnej kultúry z Matice slovenskej na Slovenskú národnú knižnicu v Martine.

Pri parlamentnom prerokúvaní v Národnej rade SR 12. mája 2000 k predmetnému vládnemu návrhu predloženom vtedajším ministrom kultúry M. Kňažkom (s vtedajším predsedom vlády M. Dzurindom) a s parlamentným spravodajcom, vtedajším poslancom L. Ballekom k uvedenému vládnemu návrhu zákona o knižniciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov (parlamentná tlač 517) vystúpili viacerí poslanci Národnej rady SR. A to pri priamom parlamentnom vedení parlamentnej schôdze zo strany P. Hrušovského, vtedajšieho predsedu NR SR. V parlamente odznela vážna kritika vládneho návrhu, najmä

[49] Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 278/1993 Z. z. o správe majetku štátu v znení neskorších predpisov.

[50] Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 278/1993 Z. z. o správe majetku štátu v znení neskorších predpisov.

zo strany niektorých poslancov. V Národnej rade SR 12. mája 2000 historicky odznelo mnoho podnetných myšlienok a zásadných spoločenských postojov. Pre lepšiu predstavu z jednotlivých autentických vystúpení poslancov NR SR citujeme: „Z názvu zákona totiž vyplýva, že nie je možné podľa predlohy vstupovať do zákona o Matici slovenskej, a preto sa nazdávam, že obsahová časť tohto zákona, ktorý sa týka Matice slovenskej, nepatrí do predlohy a nepatrí ani na rokovanie Národnej rady..." „Aj na rokovaní Výboru Národnej rady pre kultúru a médiá 4. 4. 2000, na ktorom napriek podanej petícii zamestnancov, členov a priaznivcov Matice slovenskej nebola táto skutočnosť zapracovaná do správy príslušného výboru a nakoniec ani petícia občanov a zamestnancov Matice slovenskej nebola náležite prerokovaná... Poslanec NR SR dodáva „... predstaviteľ petičného výboru Matice slovenskej dňa 9. 5. 2000 odovzdal Národnej rade Slovenskej republiky doplnenie petície, ktorú podporilo celkom 26 938 občanov Slovenskej republiky. Súčasne s tým členovia petičného výboru doručili predsedovi Národnej rady kópie podporných stanovísk, ktoré boli prijaté na verejných zhromaždeniach Matice slovenskej a ktorých obsah je v súlade so znením petície. Tieto stanoviská Matice slovenskej podporilo celkovo 76 765 občanov Slovenskej republiky. Súčasne s tým zástupcovia petičného výboru doručili predsedovi parlamentu aj kópie listov predstaviteľov Svetového kongresu Slovákov, Svetovej ligy v Amerike, Slovenskej ligy v Amerike, Obce Slovákov v Českej republike a ďalších spolkov Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorých znenie je tiež v súlade s obsahom petície."[51] Podľa ďalšieho autentického poslaneckého vyjadrenia v NR SR z 12. mája 2000: „Totiž Matica slovenská po uplatnení tohto zákona by stratila celú svoju dlhoročnú, dlhými rokmi vytváranú základňu, ktorá jednoducho je neodmysliteľne s ňou spojená. Preto nie je čudné, že zákon vlastne môže spôsobiť niečo také, ako sa stalo niekoľkokrát v histórii. Na začiatku pod riadením ministra vnútra Kolomana Tisa, takisto v päťdesiatych rokoch, keď došlo... v roku 1953 (presnejšie v roku 1954, pozn. B. Č.) k zoštátneniu majetku Matice slovenskej, tak znovu tu nastáva ďalší pokus, a paradoxne v demokratických pomeroch..."[52] Ešte poslanec NR SR v parlamentnej rozprave dodáva:

---

[51] Dostupné na internete: https://www.psp.cz/eknih/. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Vystúpenie poslanca NR SR J. Pašku v rozprave NR SR 12. mája 2000. Tiež uviedol: „Zastávam názor, že taký počet podporovateľov petície Matice slovenskej, ktorých je viac ako 100 000, spolu s ďalšími zahraničnými Slovákmi si zaslúži, aby sa s ich stanoviskom zaoberala Národná rada vážnejšie a aby ministerstvo kultúry vo svojom návrhu knižničného zákona tieto názory zohľadnilo. Myslím si, že v rámci medzirezortného pripomienkového konania k návrhu zákona bol postoj ministerstva kultúry v časti o Matici slovenskej nekorektný, lebo ministerstvo nezohľadnilo žiaden z návrhov Matice slovenskej napriek tomu, že boli konštruktívne a odborne na výške. Preto navrhujem, aby plénum Národnej rady Slovenskej republiky na rokovaní 31. schôdze rešpektovalo v zmysle predloženej petície názory občanov Slovenska a zahraničných Slovákov a pri rokovaní o znení zákona podľa § 83 rozhodlo o vrátení zákona predkladateľovi na dopracovanie. Pre prípad, že by tento procedurálny návrh nebol schválený, predkladám tieto pozmeňujúce návrhy" (pozmeňujúce návrhy poslanca neboli NR SR prijaté, pozn. B. Č.).

[52] Dostupné na internete: https://www.psp.cz/eknih/. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Vystúpenie poslanca NR SR V. Oberhausera v rozprave NR SR 12. mája 2000. Zároveň vtedajší poslanec NR SR Oberhauser uviedol: „A tak v čase, keď je výročie Matice slovenskej, ktoré by sme si mohli pripomínať s hrdosťou, si musíme pripomenúť, žiaľ, aj 125. výročie pokusu likvidácie Matice slovenskej. Matica slovenská jednoducho sa musí v tejto situácii brániť. A každý slušný človek na Slovensku musí Matici slovenskej v tomto dianí prísť na pomoc."

„Do roku 1953 (presnejšie do roku 1954, pozn. B. Č.) nikto nespochybňoval vlastníctvo Matice slovenskej k zbierkam. Naopak, slovenský národ počas celej dovtedajšej histórie rešpektoval v rôznych štátnych útvaroch a politických zriadeniach fakt, že je to práve Matica slovenská ako subjekt právneho vzťahu, ako predstaviteľka najvyšších národných záujmov, ktorá vlastní tento majetok. Túto skutočnosť dokonca rešpektovali aj iné národy a národnosti, ktoré žili v tých časoch v rôznych časových intervaloch spoločne so slovenským národom v jednom štátnom útvare. Je len samozrejmé, že v rokoch 1863 – 1875 a od roku 1919 do roku 1954 Matica slovenská nadobúdala knižničný archívny a literárnomúzejný fond do svojho výlučného vlastníctva. To isté možno povedať aj o ostatnom majetku vzhľadom na notoricky známu skutočnosť, že Matica slovenská to celé desaťročie považovala za normálne, tento stav, a nebolo ho potrebné nejakým spôsobom definovať aj zákonmi“.[53]

V parlamente bol dobovo vyjadrený nasledovný názor a postoj vtedajšej poslankyne NR SR. Okrem iného uviedla, že „nie je možné odňať takéto právo Matici slovenskej bez jej súhlasu, takisto ako nie je možné odňať právo Matici slovenskej na to, aby súhlasila alebo nesúhlasila s odňatím ďalších zbierok, ktoré Matica má sústredené“.[54]

V roku 2000 o faktickom majetkovom a finančnom zmrzačení Matice slovenskej rozhodla vtedajšia vládna koalícia, jej vtedajší vládni a parlamentní predstavitelia a jej vtedajší legislatívni vykonávatelia. Možno ako odplatu za predchádzajúce národne angažované spoločensko-politické postoje Matice slovenskej... To je odkaz pre budúcu generáciu, aby vedela, ako to skutočne bolo a neopakovala chyby svojich predkov.

Ak máme pochopiť súčasnú situáciu Matice slovenskej v 21. storočí a odhadnúť budúci spoločenský vývoj s ohľadom na samotnú Maticu slovenskú, tak musíme dôkladne poznať vývojové tendencie, vrátane pochopenia období jej vzopätia, rozkvetu, ako aj

---

[53] Dostupné na internete: https://www.psp.cz/eknih/. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Vystúpenie poslanca NR SR V. Oberhausera v rozprave NR SR 12. mája 2000. V parlamentnom vystúpení poslanec NR SR V. Oberhauser 12. mája 2000 ešte uviedol: „O zhabaní majetku, ktorý je vlastne dôkazom toho, že to bol majetok Matice slovenskej, existuje výmer Povereníctva vnútra z 3. júla 1953, ktorým vlastne došlo k takému istému zoštátneniu, aké pripravuje teraz pán minister Kňažko. Jediný existujúci oficiálny dokument, ktorý uznáva vlastnícke vzťahy Matice slovenskej k národnej knižnici a ku všetkému ostatnému majetku, je komunistický zákon Slovenskej národnej rady z 27. 4. 1954 o Matici slovenskej. Tento zákon však súčasne všetok majetok Matici slovenskej a národnej knižnici odníma do vlastníctva štátu, zoštátňuje, podobne ako to chce urobiť aj pán minister Kňažko, a podľa tohto zákona číslo 4/1954 Zb. o Matici slovenskej sa v § 7 hovorí: ‚Majetok doterajšej Matice slovenskej a Slovenskej národnej knižnice prechádza do vlastníctva štátu a dáva sa iba do správy Matice.‘ Išlo o akt politickej zvole vynútený skupinou protinárodne orientovaných členov a prívržencov komunistickej strany, ktorý vyústil fakticky a právne do vyvlastnenia majetku patriaceho celému slovenskému národu a z jeho vôle odovzdaný nielen do správy, ale do vlastníctva Matice slovenskej... Po roku 1989 sa pre Maticu slovenskú začala nová kapitola, ale, žiaľ, namiesto celonárodného posilňovania postavenia Matice slovenskej dochádza znovu k hrubým útokom proti nej, vyúsťujúcim opäť do otvorenej diskriminácie. Zákon číslo 4/1954 Zb. odňal Matici slovenskej majetok z vlastníctva, ale ponechal ho v jej správe. Zákon Slovenskej národnej rady z roku 1968 zrušil uvedený zákon. Tento pripravovaný, resp. predložený knižničný zákon ide ďalej v snahe odňať Matici slovenskej aj správu nad Slovenskou národnou knižnicou a Pamätníkom národnej kultúry...“

[54] Dostupné na internete: https://www.psp.cz/eknih/. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Vystúpenie poslankyne NR SR E. Slavkovskej v rozprave NR SR 12. mája 2000.

obdobia jej pádu, stagnácie, po ktorých majú nasledovať nové oživotvorenia (zásadné a všestranné oživenia) našej celonárodnej kultúrno-spoločenskej inštitúcie. Vývoj postavenia Matice slovenskej dokumentuje špecifický vývoj Slovenska a Slovákov v 19., 20. a 21. storočí a potvrdzuje pravidlo, že oživotvorenie (oživenie) je potrebné (a nutné) nielen v období národnostného útlaku, v období vplyvov čechoslovakizmu, v období totality, ale aj v období samostatnej a formálne demokratickej Slovenskej republiky. Postavenie Matice slovenskej a jej budúci vplyv v slovenskej spoločnosti sa dnes prelína a mal by sa v budúcnosti odvíjať v nadväznosti na snahy o aktívne riešenia aktuálnej morálno-kultúrno-spoločenskej krízy a hľadania ciest k pozitívnej budúcnosti Slovenska. A to v čase neúprosnej globalizácie, liberalizmu, rozbehnutých integračných procesov v EÚ a pri zložitosti celkového vývoja vo svete. Je otázkou do budúcna, ako prispeje Matica slovenská k ochrane a budovaniu národnej identity. Osobitne ako sa postaví k ochrane neustále oslabovanej slovenskej suverenity.

A čo uviesť na úplný záver. Matica slovenská tu bola pred nami a bude tu i po nás.

Changes of Matica Slovenská's Legislative Foundations

Bruno Čanády

SUMMARY

From a legislative point of view, Matica slovenská had an associational character from its establishment in 1863 until its closure in 1875, and it kept this character even after its renewal from 1919 until 1954. The revival of the Matica slovenská took place on January 1, 1919, when V. Šrobár, the Czechoslovak Minister Plenipotentiary for the Administration of Slovakia, issued Regulation No. 1 of January 1, 1919 , On Slovak Matica, stipulating that the former rights of Matica slovenská were marked as intact and the dissolution of Matica slovenská in 1875 by the Hungarian government was considered illegal. During the communist regime, the Act of the Slovak National Council No. 4/1954 Coll. on Matica slovenská liquidated the associational basis of the Matica slovenská and nationalized the institution. The mass membership was abolished and the economic independence of the Matica slovenská from the state was also completely crushed. As a result of the revival and democratic processes of 1968, the Act of the Slovak National Council No. 97/1968 Coll. on Matica slovenská was passed. This emerged following the significant participation of Matica slovenská and its supporters in social and democratic changes in 1968, including the mass foundation of local branch offices by members of Matica slovenská. In the period of Normalization (restoration of the conditions from before the Prague Spring reforms), the Act of the Slovak National Council No. 167/1973 Coll. was established, and it was solely the administration-centralization legislature actually liquidating the then mass membership of Matica slovenská. The social-democratic

upheavals and revolution in 1989, as a part of the then ongoing democratization changes, re-enabled the mass foundation of MS local branch offices. So the Act of the Slovak National Council No. 167/1973 Coll. from the period of Normalization was legally amended (and basically democratized) by the Act of the Slovak National Council No. 197/1990 Coll. The first entirely new act on Matica in the then-upcoming post-communist democratic period was the Act of the Slovak National Council No. 196/1991 Coll. on Matica slovenská. It was when Matica slovenská and its broad and active membership base "came back to life" on a national level. The latest Matica law is the current Act of the National Council of the Slovak Republic No. 68/1997 Coll. on Matica slovenská, significantly amended in 2000, by which the then governmental and political power (acting against the expressed will of the MS membership base) actually weakened the position of Matica slovenská, especially by segregating and nationalizing the Slovak National Library in Martin.